

В номері:

*Світові тенденції у годівлі
службових собак*

*Собака не тренд, а
частина життя*

*Забута легенда Карпат,
яка повертається*

*Народжений морем,
збережений людьми*

Cruft's Dog Show

Липень, 2026

*«Я не шукала легких
шляхів» Інтерв'ю з
Катериною Капіціною*

*Прийняття самостійних
рішень собаками в
екстремальних умовах*

DM

Dog's Multiverse Journal

Мозаїчний мерль

В номері:

*Подорож із собакою
(сколонка юриста)*

Липень 2026
ІСТОРІЯ • КУЛЬТУРА •
НАУКА • ВІЙНА • ПРАВО

Dog's Multiverse - це незалежний науково-популярний кінологічний журнал, присвячений світу собак у всіх його напрямках: від науки та історії до практичного досвіду заводчиків, власників і фахівців.

Dog's Multiverse поєднує науковий підхід, практичний досвід і любов до собак, створюючи простір для всіх, хто цікавиться кінологією.

На сторінках журналу публікуються матеріали про породи собак, генетику, анатомію, фізіологію, селекцію й сучасну кінологію. Окрему увагу ми приділяємо історичним темам - розвитку кінології, першим виставкам собак, становленню порід та ролі собаки в житті людини в різні періоди історії.

У журналі також висвітлюються актуальні сучасні теми: собаки-герої на фронті, робота службових собак, питання адаптації, виховання, утримання та добробуту собак у сучасному світі.

Засновник та видавець

Кінологічна Спільнота Перлина України

Головний редактор

Валерія Ефендієва

Літературний редактор

Антон Вершинін

Артдиректор

КіноСвіт 2022

Випусковий редактор

Ольга Козирська

Фотоматеріали

Архів Кінологічної Спільноти Перлина
України

Авторські матеріали редакції

Відкриті історичні джерела

Редакційна колегія

Вячеслав Бочаров, Тетяна Подсевальнікова

Тематика журналу

Кінологія • Наука • Історія • Генетика •
Освіта • Культура собаківництва • Право •

Місія журналу

Популяризація відповідального
собаківництва, кінологічної науки,
культури та освіти.

Мова видання

Українська, Англійська

Контакти редакції

Сайт:

<https://ucc-ucc.com/journal-dogsmultiverse/>

Email: dogsmultiverse@gmail.com

Адреса: Україна, Одеса

Науково - популярне видання про кінологію, культуру та сучасне собаківництво

Липень 2026:
**ІСТОРІЯ • КУЛЬТУРА •
НАУКА • ВІЙНА • ПРАВО**

Матеріали номера

**УКРАЇНСЬКИЙ КАРПАТСЬКИЙ
ГОНЧАК**

Козирська Ольга

**СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ГОДІВЛІ
СЛУЖБОВИХ СОБАК**

Бочаров Вячеслав

**«Я НЕ ШУКАЛА ЛЕГКИХ
ШЛЯХІВ»**

**СОБАКА НЕ ТРЕНД, А
ЧАСТИНА ЖИТТЯ**

Юліана Мельник

**НАРОДЖЕНИЙ МОРЕМ,
ЗБЕРЕЖЕНИЙ ЛЮДЬМИ**

Ефендієва Валерія

**МОЗАІЧНИЙ МЕРЛЬ КОЛИ
ГЕНЕТИКА ПРИХОВУЄ**

БІЛЬШЕ, НІЖ БАЧИТЬ ОКО

Ефендієва Валерія

ПОДОРОЖ ІЗ СОБАКОЮ

Ольга Козирська

**ПРИЙНЯТТЯ САМОСТІЙНИХ
РІШЕНЬ СОБАКАМИ В
ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ**

Ефендієва Валерія

CRUFTS

Ефендієва Валерія

ЗАБУТА ЛЕГЕНДА КАРПАТ, ЯКА
ПОВЕРТАЄТЬСЯ

ІСТОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

ІНТЕРВ'Ю ІЗ ЗАВОДЧИЦЕЮ, ВЛАСНИЦЕЮ
РОЗПІЛДНИКА, ЕКСПЕРТОМ-КІНОЛОГОМ
КАТЕРИНОЮ КАПІЩНОЮ

ЯК ПРАВИЛЬНО ОБИРАТИ ПОРОДУ
ДЛЯ РОДИНИ

ЯПОНСЬКИЙ
NINON TERIA.

ТЕР'ЄР

ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ, ОСОБЛИВОСТІ
УСПАДКУВАННЯ.

ПЕРЕВЕЗЕННЯ УКРАЇНОЮ, ВИЇЗД ЗА
КОРДОН ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ
ВЛАСНИКА

ЕВОЛЮЦІЯ ПСИХІКИ СОБАК ПІД ЧАС ВІЙНИ

ВИСТАВКА, ЩО СТАЛА СИМВОЛОМ
СВІТОВОЇ КІНОЛОГІЇ

УКРАЇНСЬКИЙ КАРПАТСЬКИЙ ГОНЧАК: ЗАБУТА ЛЕГЕНДА КАРПАТ, ЯКА ПОВЕРТАЄТЬСЯ

Козирська Ольга

Коли я працювала над цією статтею, навіть не могла уявити, що особисто зустріну представника цієї породи. Я мешкаю в Одеській області, далеко від Карпат, тому побачити українського карпатського гончака біля власного будинку стало для мене справжньою несподіванкою.

Одного дня через вікно я помітила молодого чорно-підпалого собаку, який разом із господарем прийшов до місцевого магазину. Професійна цікавість узяла гору, і я вирішила познайомитися з ними ближче

Український карпатський гончак з Одеської області, зустрінутий автором під час підготовки статті.

Під час розмови з'ясувалося, що власник собаки є військовослужбовцем, а цю молоду суку українського карпатського гончака йому подарував командир. На той момент собаці виповнився лише рік, але вона вже брала участь у полюваннях. За словами господаря, гонча успішно працює по лисцю, фазану та зайцю.

Особливо мене вразила історія про те, як собака вийшла на слід дикої свині з поросятами. Власник вчасно відкликав її, розуміючи, що захист потомства може зробити льоху надзвичайно небезпечною навіть для добре підготовленого мисливського собаки.

Для мене ця зустріч стала особливим символом. Працюючи зі старими книгами, архівними матеріалами та описами породи, я раптом побачила живе продовження цієї історії поруч із власним будинком.

Працюючи над цією статтею, я прагнула відокремити документально підтверджені факти від припущень і знайти історичні джерела, що засвідчують існування українського карпатського гончака.

Серед туманних карпатських схилів, у букових пралісах і на старих мисливських стежках століттями лунав голос собаки, який був невід'ємною частиною життя горян. Його знали мисливці, цінували лісники та передавали з покоління в покоління як надійного помічника на полюванні. Сьогодні ми знаємо цього собаку як українського карпатського гончака.

Історія цієї породи відрізняється від історії багатьох європейських собак. Вона не народилася в аристократичних розплідниках і не створювалася заради виставкової моди.

Карпатський гончак формувався природним шляхом під впливом суворих умов гірської місцевості, багатовікових мисливських традицій та практичних потреб мисливців.

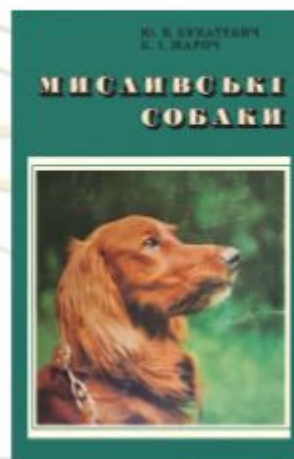
Карпати завжди були особливим краєм. Тут мисливцеві був потрібен не просто швидкий собака, а справжній партнер, здатний працювати цілий день на крутих схилах, у густих хащах та за будь-якої погоди. Саме таким і став карпатський гончак. Його головними якостями були витривалість, невтомність, сміливість та виняткове чуття. Він міг годинами переслідувати звіра, впевнено тримати слід та повідомляти мисливця про своє місцезнаходження характерним дзвінким голосом, який далеко розносився карпатськими долинами.

У різних районах Карпат цих собак використовували для полювання на кабана, оленя, козулю, лисицю та зайця. Саме чорнопідпалий окрас став настільки характерним, що багато мисливців сприймали його як візитівку карпатського гончака.

Довгий час інформація про цих собак існувала переважно серед мисливців та кінологів-практиків. Проте сьогодні ми маємо деякі документальні підтвердження існування карпатських гончаків.

Одним із найважливіших джерел є книга Юрія Букатевича та Костянтина Жарича «Мисливські собаки», видана у Києві видавництвом «Урожай» у 1977 році.

Обкладинка книги Ю.В. Букатевича та К.І. Жарича «Мисливські собаки» (1977).

У книзі автори зазначають, що карпатський гірський гончак досить поширений у Закарпатті. Це дозволяє зробити висновок, що мова йшла не про поодиноких собак, а про добре відому місцеву популяцію мисливських гончаків.

У подальших працях Букатевич продовжував збирати та систематизувати інформацію про місцевих мисливських собак України. Це свідчить про те, що карпатський гончак не був випадковою згадкою чи помилкою в літературі, а розглядався фахівцями як окрема група мисливських собак, що сформувалася в умовах Карпатського регіону. Особливу цінність становить той факт, що опис породи був зроблений у час, коли головним критерієм оцінки собаки залишалися її робочі якості.

Мисливців цікавили не титули чи виставкові нагороди, а здатність собаки знаходити звіра, тримати слід, працювати в складному гірському рельєфі та витримувати багатогодинні переходи.

Автори описують два типи карпатських гончаків, які відрізнялися ростом і мастю. Великий тип мав зріст від 55 до 65 сантиметрів у холці, міцний кістяк та переважно чорний окрас із рудими підпалинами. Малий тип був нижчим — від 48 до 55 сантиметрів у холці, відрізнявся легшою конституцією і тим що мав як чорно-підпалий окрас так і рудий.

Букатевич і Жарич описують карпатського гончака як легкого, з сухою міцною конституцією, з добре розвиненою мускулатурою, висячими, злегка закругленими вухами собаку, який добре працює по підранках, легко апортує дрібну дичину, має сильний та лункий голос, рано включається в роботу та відданий своєму господарю.

Наприкінці опису автори залишили надзвичайно важливу для історії породи примітку про те, що стандарт цієї породи в СРСР ще не був затверджений.

Ця фраза підтверджує, що вже у 1977 році карпатський гірський гончак був відомий мисливцям і кінологам, мав описані ознаки та використовувався на практиці, але ще не мав офіційного стандарту.

Новий етап розвитку породи розпочався вже в незалежній Україні. 1 червня 2021 року Племінна комісія КСУ затвердила стандарт українського карпатського гончака, а 3 червня 2021 року його було затверджено Президією КСУ.

Сучасний стандарт закріпив основні риси породи: міцну суху конституцію, добре розвинену мускулатуру, витривалість, сильний мисливський інстинкт, врівноважений характер та здатність працювати в складних умовах гірської місцевості. Основним забарвленням залишилося чорно-підпале, що напрочуд точно збігається з описом, наведеним Букатевичем і Жаричем ще у 1977 році.

Сьогодні український карпатський гончак є не лише мисливським собакою. Він є частиною історії українських Карпат, живим свідченням мисливських традицій та важливою складовою національної кінологічної спадщини. Попри затвердження сучасного стандарту, історія українського карпатського гончака ще далеко не завершена. Кожна нова архівна знахідка допомагає краще зрозуміти шлях породи та відкриває нові сторінки її минулого.

І книга Юрія Букатевича та Костянтина Жарича не була єдиним свідченням існування карпатського гончака.

За даними сучасних дослідників історії мисливського собаківництва, в архівних матеріалах згадуються племінні книги мисливських собак за 1950–1976 роки, у яких на племінному обліку значилися карпатські гончаки. Також повідомляється про свідоцтва, видані Закарпатським обласним УТМР у 1973 році на собак цієї породи. Якщо ці архівні матеріали будуть повністю введені до наукового обігу, вони стануть важливими документальними підтвердженнями історії українського карпатського гончака.

Я буду продовжувати історичне дослідження походження українського карпатського гончака, продовжу пошук найдавніших документальних згадок про цю породу в українських і зарубіжних архівах, бібліотеках та історичних виданнях.

Тож слідкуйте за наступними випусками журналу DogsMultiverse - попереду на вас чекають нові відкриття, маловідомі історичні документи та результати нашого дослідження.

Український карпатський гончак - це не лише пам'ять про минуле, а жива українська порода, яка й сьогодні працює, допомагає мисливцям і продовжує традиції, сформовані багатьма поколіннями.

Іноді історія породи починається не в архіві, а з випадкової зустрічі біля власного будинку.

Світові тенденції годівлі службових собак: історія, проблеми, перспективи

Бочаров Вячеслав

Проблематика годівлі собак залишається актуальною вже не одне десятиліття. Сучасні світові тенденції у сфері нутриціології дедалі більше акцентують увагу на раціональності та повноцінності харчування собак. Повною мірою це стосується і тварин, які використовуються людиною у службовій діяльності, незалежно від того, чи йдеться про собак-поводирів, їздових собак, пошукових, охоронних або рятувальних собак.

Беззаперечно, основою підбору компонентів будь-якого раціону для службового собаки є знання біологічних закономірностей функціонування його організму. Як і будь-якому живому організму, нашим чотирилапим помічникам для ефективного життєзабезпечення необхідне постійне надходження поживних речовин — нутрієнтів, які задовольняють пластичні та енергетичні потреби організму в різні вікові періоди, за різних фізіологічних станів та рівнів фізичного навантаження. З огляду на високі вимоги до здоров'я та працездатності службових собак, якість годівлі набуває першочергового значення.

Активне застосування службових собак у силових структурах має вже понад сторічну історію, починаючи з часів Першої світової війни. Зараз у всьому світі налічується величезна кількість собак.

різних порід, які так чи інакше застосовуються у службі. Їх роль постійно зростає, з'являються нові напрями використання, зокрема в умовах сучасних епідеміологічних викликів, воєнних конфліктів та надзвичайних ситуацій. У багатьох країнах світу, зокрема у Великій Британії та Сполучених Штатах Америки, службовий собака, який працює у поліції чи військових підрозділах, має офіційний статус і навіть відповідне службове звання, як правило, на один ранг вищий ніж закріплений за нею кінолог. Водночас незалежно від країни чи відомства на кінологічні підрозділи покладаються однакові обов'язки щодо забезпечення належних умов утримання, догляду, годівлі та збереження здоров'я службових собак. Кожен досвідчений кінолог добре розуміє, що ефективність роботи його чотирилапого партнера безпосередньо залежить від якості раціону.

Під раціоном у широкому розумінні слід вважати сукупність кормів, рекомендованих для службового собаки певної породи, віку та фізіологічного стану. У більш вузькому значенні раціон — це набір кормів на певний проміжок часу, найчастіше на добу (добовий раціон), збалансований за енергетичною цінністю, вмістом основних поживних речовин, вітамінів, макро- та мікроелементів.

Під час розроблення раціонів завжди враховуються біологічні особливості собаки як біологічного виду. Собака — це ссавець ряду Хижі (Carnivora), родини Псові (Canidae), травна система якого еволюційно пристосована до споживання їжі тваринного. Саме тому основу його природного раціону становить м'ясо. Водночас результати сучасних генетичних досліджень свідчать, що процес одомашнення та багатовікове співіснування людини і собаки призвели до певних змін у геномі цього виду. Зокрема, збільшилася кількість копій гена, відповідального за синтез ферменту, який бере участь у перетравленні рослинних полісахаридів. Завдяки цьому сучасні собаки значно ефективніше засвоюють крохмаль злакових культур порівняно зі своїми дикими предками.

Питання формування раціонів для службових собак історично вирішувалося на основі багаторічного практичного досвіду.

Так, ще у 1996 році М. Е. Thurston зазначала, що до початку індустріальної революції робочі собаки харчувалися практично так само, як і їхні власники, які належали до робітничого класу: просто, ситно, але далеко не завжди збалансовано. Працюючи цілий день поруч із м'ясниками, сторожові собаки нерідко задовольнялися на вечерю лише скоринкою хліба або кісткою із залишками м'яса. Раціон мисливських собак також мало відрізнявся від харчування їхніх господарів-селян і складався переважно з хліба, картоплі, цибулі та вареної капусти. Водночас чим вищим було соціальне становище власника, тим різноманітнішим, як правило, був і раціон його собаки.

У другій половині XIX століття Джеймс Спратт започаткував виробництво першого промислового корму для собак, який став прототипом готового раціону для собак — «Патентованих м'ясних бісквітів Спратта».

Вони являли собою запечену суміш пшеничного борошна, овочів, бурякового жому та телячої крові. Попри значний комерційний успіх, цей продукт був насамперед результатом вдалої маркетингової стратегії. Згодом інші компанії, переважно пов'язані з харчовою промисловістю, також розпочали створювати свої рецептури собачих раціонів і виробництво готових кормів для собак.

Незважаючи на критичне ставлення значної частини ветеринарної спільноти, виробництво таких кормів поступово зростало аж до кінця 1940-х років, хоча широкого поширення у військовій та поліцейській кінології вони тоді ще не набули.

З моменту створення перших кінологічних підрозділів — спочатку поліцейських у Франції на початку XX століття, а згодом і в інших європейських країнах, — питання організації годівлі службових собак почало набувати дедалі більшого значення. У 1908 році під час розроблення нормативних документів щодо утримання та використання собак у кінологічних центрах було визначено орієнтовний добовий раціон на одного службового собаку: 432 г м'яса, 300 г борошна, 262 г круп і 230 г хліба. Ще до початку Другої світової війни в різних країнах розпочалися наукові дослідження, спрямовані на розроблення обґрунтованих рекомендацій щодо утримання, догляду та годівлі службових собак. Зокрема, вивчалася можливість використання тюленийчого м'яса, що ґрунтувалося на спостереженнях за високою витривалістю їздових собак Півночі.

У 30-х роках XX століття за кордоном виготовляли галети на основі яловичини або риби, а в роки Другої світової війни — і з використанням конини.

Саме вони стали прообразом сучасних сухих кормів, хоча їх виробництво ще не було промисловим і здійснювалося за досить простими технологіями. Водночас до 60–70-х років ХХ століття переважна більшість службових собак отримувала натуральний раціон, який готували безпосередньо в кухнях кінологічних підрозділів із м'яса, круп та овочів.

Проте вже з 1960-х років світова індустрія кормів почала активно просувати сухі та консервовані раціони під гаслом: «Сьогодні годувати собак просто!». Зростання конкуренції між виробниками супроводжувалося появою яскравої упаковки, масштабних рекламних кампаній та активним просуванням готових кормів. У 1964 році на засіданні Pet Food Institute (PFI) у Вашингтоні було представлено результати роботи, спрямованої на популяризацію годівлі домашніх тварин виключно промисловими кормами. У 70-х роках минулого століття виробники активно переконували споживачів, що лише готові корми здатні забезпечити собаку повноцінною м'ясною дієтою. Саме цей період отримав назву «яловичих воєн» (*Beef Wars*). До 1975 року у світі налічувалося вже понад 1500 виробників кормів для собак.

На сьогодні завдяки масштабним рекламним кампаніям, маркетинговим стратегіям і значним фінансовим ресурсам, вкладеним у виробництво готових кормів, а також широкому використанню наукової термінології, посилянню дослідження та

авторитетних ветеринарних дієтологів, промислові раціони стали основою годівлі службових собак у більшості країн світу.

Починаючи з 1980-х років саме готові корми поступово зайняли провідне місце в системі їх харчування. Головною вимогою до сучасного промислового корму є його повнораційність. На численних популярних спеціалізованих інформаційних ресурсах, у розділі «Food», зазначається, що повнораційний корм призначений для щоденного використання без необхідності додаткового введення інших харчових продуктів. Водночас сучасний ринок пропонує широкий асортимент таких кормів, кожен із яких, за твердженням виробника, повністю забезпечує фізіологічні потреби собаки.

Що ж визначає поняття «повнораційність»? В основі розроблення раціонів для службових собак, незалежно від форми корму чи технології його виробництва, лежать науково обґрунтовані вимоги щодо відповідності корму фізіологічним потребам організму. При розрахунку добового раціону обов'язково враховують породу собаки, її вік, стан здоров'я, тривалість службового використання, а також рівень фізичного навантаження.

Потреба в поживних речовинах — це кількість нутрієнтів, необхідна тварині для забезпечення її метаболічних потреб. Цей показник відображає. Цей показник відображає середній рівень споживання

 DM

поживної речовини, мінімально достатній для тривалого підтримання оптимальних біохімічних і фізіологічних функцій організму. Саме дані про потребу собаки в обмінній енергії та поживних речовинах є основою для розроблення науково обґрунтованих норм годівлі.

Енергія необхідна організму для росту, розмноження, підтримання життєдіяльності та виконання роботи. Основна її частина витрачається на забезпечення базового обміну речовин, зокрема підтримання сталої температури тіла, утворення продукції (синтез тканин організму та компенсацію енергетичних витрат під час фізичних навантажень). Приблизно 50–80 % сухої речовини раціону використовується саме для підтримання енергетичного балансу організму.

Енергетичну цінність (калорійність) корму та потребу тварини в енергії виражають у кілокалоріях (ккал). Калорійність корму визначається сумарною кількістю енергії, що вивільняється під час біохімічного окиснення білків, жирів і вуглеводів. При окисненні 1 г перетравних вуглеводів або білків організм отримує 4,1 ккал (17,16 кДж) енергії, а 1 г жирів — 9,3 ккал (38,94 кДж).

Кількість енергії, харчові компоненти у кормовому раціоні собак підлягає обов'язковому нормуванню, зокрема й під час годівлі службових собак.

Для визначення добової потреби в енергії розроблено низку розрахункових формул.

Найпростішим підходом є визначення базової енергетичної потреби — кількості енергії, необхідної здоровому собаці, який перебуває натще, у стані фізичного спокою та в зоні температурного комфорту. Цей показник також враховує енергетичні витрати, пов'язані з процесами травлення та відновлення організму після фізичних навантажень.

Для розрахунку базової енергетичної потреби застосовують експоненційну та лінійну формули. Експоненційна формула може використовуватися для собак будь-якої маси тіла:

Обмінна енергія (ОЕ, ккал) = $70 \times \text{маса тіла (кг)}^{0,75}$

Водночас, зважаючи на значні відмінності між породами службових собак, універсальне використання однієї формули не завжди забезпечує достатню точність розрахунків.

Для собак масою від 2 до 45 кг практичніше застосовувати лінійну формулу, яка враховує середню потребу в енергії на підтримання життєдіяльності та помірне щоденне фізичне навантаження:

ОЕ (ккал) = $30 \times \text{маса тіла (кг)} + 70$

Національна дослідницька рада США (NRC) також розрахувала базові енергетичні потреби собак різного віку (табл. 1).

 DM

Енергетичні потреби службових собак поліцейських, пошукових, охоронних, сторожових, собак-поводирів та їздових собак — значною мірою визначаються характером і інтенсивністю виконуваної роботи. Якщо за помірного фізичного навантаження енергетичну цінність раціону рекомендується збільшувати приблизно на 40 %, то за високого рівня навантаження потреба в енергії зростає на 50–70%

ТАБЛИЦЯ 1.
БАЗОВІ ЕНЕРГЕТИЧНІ ПОТРЕБИ СОБАК РІЗНОГО ВІКУ
згідно з даними NRC (National Research Council, USA)

ВІК, РОКИ	ккал ME/kg ^{0.75}	кДж ME/kg ^{0.75}
1–2	130 (125–140)	550 (523–585)
3–7	110 (95–130)	460 (398–545)
Понад 7 (літні собаки)	95 (80–120)	398 (335–500)

ЩО ЦЕ ОЗНАЧАЄ?
Це мінімальна добова потреба в енергії для підтримки життєдіяльності собаки в спокійному стані, без урахування фізичного навантаження, життєвості чи пастиці.

УВАЖНО!
При гіпертиреозі фізична навантаження енергетичні потреби зростають на 40–70 %, залежно від інтенсивності роботи.

ME – метаболічна енергія. Розраховано на 1 кг маси тіла^{0.75} (метаболічна маса).

Базові енергетичні потреби для собак різного віку згідно з даними NRC склад якого дозволяє обмежити їм щоденний раціон тварини.

Під час розроблення кожного повнораціонного корму до його нутрієнтного складу як джерела основних поживних речовин висуваються вимоги, що ґрунтуються на міжнародних стандартах. Основними з них є стандарти FEDIAF (Європейська федерація виробників кормів для домашніх тварин) та AAFCO (Американська асоціація посадових осіб з контролю за кормами).

Згідно з визначенням FEDIAF, повнораціонний корм — це корм, склад якого повністю забезпечує добові фізіологічні потреби тварини в поживних речовинах і не потребує додаткового введення інших кормових компонентів. Оскільки службових собак у більшості країн світу годують високопоживними повнораціонними, переважно комерційними сухими кормами, міжнародні стандарти рекомендують підтримувати в них визначені рівні поживних речовин та їх оптимальне співвідношення. На думку низки авторів, збалансований раціон має містити білки, жири та вуглеводи у співвідношенні 1 : 1 : 4. Детальні рекомендації щодо складу раціонів наведені в Посібнику з харчування FEDIAF.

Поживна цінність повнораціонного корму визначається насамперед умістом білків, жирів, вуглеводів, макро- і мікроелементів, вітамінів та інших біологічно активних речовин. Їх кількість повинна повністю відповідати фізіологічним потребам організму собаки.

Водночас не менш важливими показниками є засвоюваність і біологічна доступність поживних речовин. Ці характеристики значною мірою залежать від походження кормових компонентів (тваринного, рослинного чи синтетичного), технології виробництва корму, ступеня його гідратації, попередньої обробки сировини, наявності наповнювачів, баластних речовин, барвників, а також від біохімічної сумісності окремих компонентів раціону.

Певну інформацію про власника штрихкоду можна отримати за його префіксом, який відповідає національній організації GS1, де зареєстровано виробника або бренд. Водночас слід враховувати, що префікс штрихкоду не завжди збігається з країною фактичного виробництва продукції.

Наприклад, префікси GS1: Німеччина — 400–440, Франція — 300–379, Чехія — 859, Швеція — 730–739, Нідерланди — 870–879, Іспанія — 840–849.

Узагальнюючи рекомендації різних зарубіжних джерел, під час складання раціону службових собак доцільно враховувати такі нормативи.

1. Білки.

Добова потреба дорослого собаки становить 4,5 г білка на 1 кг маси тіла, а цуценяти — 9,0 г/кг. У службових собак під час інтенсивної роботи потреба в білку зростає приблизно на 30 %, а в лактуючих сук — на 50–70 %.

Засвоюваність білка залежить від його джерела і становить: яєчний білок — 100 %, куряче філе та риба — 92 %, субпродукти (печінка, нирки) — 90 %, молоко та сир — 89 %, пшениця — 64 %, кукурудза — 54 %.

При цьому частка білків тваринного походження у добовому раціоні службового собаки повинна становити не менше 30 %, а за даними окремих авторів — не менше 50 % від загальної кількості білка.

2. Жири.

Добова потреба дорослого собаки в жирах становить не менше 1,0 г/кг маси тіла, а цуценяти — 2,6 г/кг. У сухій речовині корму

їхній вміст має перебувати в межах 5–20 %.

Близько 70 % жирів повинні бути тваринного походження, тоді як частка рослинних жирів не має перевищувати 30 %. Засвоюваність жирів повинна становити близько 90 %. Саме жири забезпечують приблизно 20–50 % загальних енергетичних потреб організму собаки.

3. Вуглеводи.

Добова потреба дорослого собаки у вуглеводах становить не менше 10 г/кг маси тіла (оптимально 12–15 г/кг), з яких 0,8–1,0 г/кг припадає на клітковину.

Для цуценят цей показник становить 15,8 г/кг, у тому числі 1,5 г/кг клітковини.

У загальній енергетичній цінності раціону вуглеводи повинні забезпечувати не менше 30 % калорійності корму.

4. Вода.

Добова потреба дорослого собаки у питній воді становить близько 40 мл/кг маси тіла, тоді як для молодих собак цей показник коливається в межах 80–120 мл/кг.

За даними численних зарубіжних досліджень, основними джерелами енергії для організму собаки є білки та жири. Як приклад на рис. 1 наведено схему співвідношення основних поживних компонентів у складі готових промислових кормів, розроблену відповідно до рекомендацій Американської асоціації посадових осіб з контролю за кормами (AAFCO).

Для власників собак, які прагнуть самостійно оцінювати якість готових раціонів, створено

низку спеціалізованих інтернет-ресурсів, що дозволяють аналізувати склад кормів, розраховувати співвідношення поживних речовин та порівнювати продукцію різних виробників.

ВМІСТ НУТРИЄНТІВ		
Нутрієнт	Сухий корм	Консервовані корми
 Білок	18–32%	28–50%
 Жири	8–22%	20–32%
 Вуглеводи	46–74%	18–57%

— ПРИРОДНИЙ (АНЦЕСТРАЛЬНИЙ) РАЦІОН СОБАКИ ВИГЛЯДАЄ ТАК: —

Співвідношення складових інгредієнтів у готових промислових кормах для собак.

Аналогічно нормуються і рекомендовані рівні вітамінів, мінеральних речовин та інших незамінних компонентів, необхідних для підтримання здоров'я та працездатності службових собак.

Отже, виробництво повнораціонних кормів повинно ґрунтуватися на сучасних наукових даних у галузі ветеринарної нутриціології.

Провідні світові виробники сьогодні пропонують корми різних категорій — преміум, суперпреміум та холистик. Водночас сучасний кінолог повинен уміти критично оцінювати склад корму, оскільки аналіз інформації, зазначеної на етикетці, далеко не завжди є простим.

Однією з причин цього є використання виробниками узагальнених назв окремих інгредієнтів. Зокрема, у США Pet Food

Institute, який представляє інтереси виробників кормів, тривалий час підтримує використання саме таких формулювань у межах вимог Food and Drug Administration (FDA). Унаслідок цього детальний аналіз фактичного складу корму може бути ускладненим. Разом із тим маркування кормів регламентується чинними нормативними документами, які регулярно переглядаються та оновлюються.

Попри значний прогрес у виробництві готових кормів, останніми роками дедалі більше уваги приділяється системам натуральної годівлі. Одним із найвідоміших напрямів є BARF (Biologically Appropriate Raw Food) — система годівлі собак сирими натуральними продуктами. Прихильники цього підходу вважають, що саме такий раціон найбільшою мірою відповідає біологічним особливостям виду. Водночас у науковій літературі триває активна дискусія щодо переваг і недоліків як промислових кормів, так і натуральної годівлі. У численних зарубіжних публікаціях аналізуються склад готових раціонів, якість використовуваної сировини та їх відповідність фізіологічним потребам собак.

На основі сучасних знань про енергетичні, пластичні та фізіологічні потреби організму службового собаки, а також аналізу значного масиву наукових публікацій, міжнародних рекомендацій і результатів досліджень, представлених у відкритих зарубіжних джерелах, можна зробити висновок, що система годівлі службових собак

висновок, що система годівлі службових собак повинна ґрунтуватися на принципах доказової ветеринарної нутриціології. Незалежно від країни використання службового собаки, раціон має формуватися з урахуванням його індивідуальних фізіологічних потреб, віку, породи, стану здоров'я, рівня фізичного навантаження, умов утримання та специфіки виконуваних службових завдань.

Водночас надзвичайно важливо, щоб кінолог або провідник сприймав службового собаку не лише як виконавця службових функцій, а насамперед як партнера, від фізичного стану, витривалості та здоров'я якого безпосередньо залежать ефективність виконання службових завдань і безпека людини.

Саме тому організація годівлі повинна базуватися не на традиційних уявленнях чи особистому досвіді, а на сучасних науково обґрунтованих принципах ветеринарної дієтології та нутриціології. Такий підхід забезпечує оптимальне функціонування організму, підтримання високої працездатності, профілактику метаболічних порушень і захворювань, сприяє довголіттю службових собак та збереженню їх максимальної працездатності протягом усього періоду використання. Саме це відповідає сучасним міжнародним стандартам утримання службових собак і є однією з ключових передумов ефективного кінологічного забезпечення правоохоронних органів, військових формувань та інших спеціальних служб.

СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ У ГОДІВЛІ СЛУЖБОВИХ СОБАК

Від Історії до Науково Обґрунтованої Перспективи

«Я не шукала легких шляхів». Інтерв'ю із заводчицею, власницею розплідника, експертом-кінологом Катериною Капіціною

Створити нову породу собак — завдання, на яке наважуються одиниці. Це роки селекційної роботи, глибоке розуміння генетики, відповідальність за кожне народжене цуценя та готовність витримати критику. Саме таким шляхом уже понад десять років іде заводчиця та селекціонерка Катерина Капіціною. Сьогодні наш Журнал в гостях у авторки селекційної програми MultiL. Ми поговорили про дитинство серед собак, народження ідеї нової породи, генетику, відповідальність заводчика та віру в свою справу.

— Катерино, чи пам'ятаєте момент, коли зрозуміли, що собаки стануть справою всього життя?

Мені здається, собаки були зі мною завжди. Я народилася в родині кінологів: мама займалася розведенням декоративних порід, батько працював інструктором із дресирування собак. Нас у сім'ї троє дітей, але лише я пов'язала своє життя із собаківництвом. Собаки — це не просто моє захоплення. Вони — моя сім'я, моя зграя, частина моєї душі.

Першою собакою була дворняжка Найда, яку вітчим знайшов на вулиці під час сильної зливи. Тоді ж у нас жила південноруська вівчарка, це був пес на ім'я Самсон. А в тринадцять років у мене з'явився перший мій породний собака — американський стафордширський тер'єр Габі. Саме тоді я зрозуміла, що хочу присвятити життя собакам.

— З чого почався Ваш шлях як заводчиці?

Після мого весілля мама подарувала мені маленьку чорну суку цвергшнауцера Грессі. Саме з неї все й почалося. Згодом я зрозуміла, що хочу не просто займатися розведенням, а створити власний селекційний проект.

— Коли народилася ідея створення нової породи?

Не одразу. Я завжди любила все незвичайне. Купити щось рідкісне — надто просто. Легких шляхів я ніколи не шукала.

Тому й виникла думка створити собаку, який поєднає всі якості, які я вважаю ідеальними.

Для мене це насамперед здоров'я, правильна психіка, розум, врівноважений темперамент і, звичайно красива шерсть з різноманітністю забарвлень. Я ще працюю грумером і дуже люблю ошатних собак. Хотілося створити не просто красиву тварину, а здорового, гармонійного компаньйона.

— Чому порода отримала назву MultiL?

Назва має для мене особливий зміст. Літера L символізує Love, Life, Luck — любов, життя та вдачу. А слово Multi відображає різноманіття, яскравість і неповторність окрасів.

— З чого почалася селекційна робота за проектом?

Спочатку я працювала з цвергшнауцерами й займалася розширенням палітри окрасів.

Мені вдалося отримати мерль. Але це був лише перший крок. Згодом я зрозуміла, що готова до набагато масштабнішої роботи — створення власної породи.

Через десять років народилися цуценята яких я довго очікувала - MultiL. Сьогодні ми вже чекаємо нові покоління і продовжуємо працювати над закріпленням породного типу.

— Якими принципами Ви керуєтеся під час відбору собак?

Найголовніше — здоров'я. У програму допускаються лише клінічно здорові собаки зі стабільною психікою, гарною анатомією та прогнозованою генетикою. Першим собакам, які стояли біля витоків програми, вже дванадцять років. Вони живуть поруч зі мною, і це найкраще підтвердження правильності обраного шляху. Крім того кожен селекційний крок фіксується, беруться проміри, я взагалі звикла вести племінні книги, всі документи підтримувати в бездоганності, все підкріплювати фотофактами, використовувати морфометрію за для майбутнього порівняння. Для мене не існує дрібниць. У селекції однаково важливо фіксувати все, дивитися що отримуємо, закріплювати бажане, виправляти недоліки і йти до своєї мети - нова порода як складова здоров'я, характеру, генетики та екстер'єру.

— За десять років роботи були моменти, коли хотілося все залишити?

Звичайно. Такі моменти бувають у кожного заводчика. Іноді руки опускаються, особливо коли стикаєшся з труднощами чи несправедливою критикою. Але потім озираєшся назад і бачиш, який величезний шлях уже пройдено. Скільки вкладено сил, часу, любові. І просто продовжуєш працювати. Розведення взагалі дуже важка праця. Праця на виснаження - і фізично й морально. Але коли народжуються цуценята... Їхній запах, перші дні життя — це неймовірне відчуття щастя, від якого неможливо відмовитися.

— Робота над новою породою майже завжди викликає дискусії. Чи доводилося Вам стикатися з критикою?

Безперервно. Каміння летить постійно. І я ставлюся до цього спокійно, вже спокійно. Ми живемо серед людей, а людям завжди щось не подобається. Якщо боїшся критики — краще взагалі нічого не робити. Мене часто звинувачують у тому, що створення нової породи — це нібито «гра в Бога».

Але більшість сучасних порід створена людиною. Селекція завжди була частиною розвитку собаківництва. Головне питання не в тому, створюєш ти щось нове чи працюєш із уже існуючою породою. Головне — наскільки відповідально ти це робиш.

— Наскільки важливою для сучасного заводчика є генетика?

Я переконана, що сьогодні без знань генетики працювати не можна. Перед тим як займатися розведенням собак, людина повинна пройти навчання. Це не просто бажано — це необхідно. Є поєднання генів, із якими не можна експериментувати. Є забарвлення, які потребують дуже уважного підходу. Заводчик відповідає за кожне своє рішення і за кожне народжене цуценя. Навіть зараз я регулярно повертаюся до курсів із генетики. Наука постійно розвивається, з'являються нові дослідження. Завжди є можливість дізнатися щось нове або по-іншому подивитися на вже відомі речі.

— Ви відомі своєю любов'ю до яскравих забарвлень. Чому для Вас це настільки важливо?

Тому що для мене забарвлення — це кольори життя. Особливо мене захоплюють мерль і плямистість. Кожен малюнок шерсті унікальний. Не існує двох однакових цуценят. Кожна плямка — неповторна, як відбиток пальця у людини. Але я завжди наголошую: красивий окрас ніколи не повинен бути важливішим за здоров'я собаки. Саме тому будь-яке рішення в селекції має ґрунтуватися на знаннях генетики і селекції, а не лише на бажанні отримати ефектний результат.

— Ви часто говорите про відповідальність заводчика. Що вкладаєте в це поняття?

Відповідальність починається задовго до народження цуценят. Це правильний підбір пари, генетичні дослідження, прогнозування можливих результатів, відбір. А після народження — це вже відповідальність за здоров'я, соціалізацію та навіть за вибір майбутньої родини. Кожне цуценя — це життя, за яке відповідає заводчик. Саме тому під час планування в'язок потрібно думати не про сьогоднішній день, а про майбутнє. Особливо зараз, коли ми живемо в умовах війни й ніхто не знає, що буде завтра.

— Повномасштабна війна змінила життя кожного українця. Як вона вплинула на Вас?

Так само, як і на всіх. Стало значно важче працювати, будувати плани, розвивати нову породу. Але є моменти, коли

народжуються цуценята, вони приносять справжнє щастя. У ці дні я ніби вимикаюся з тривожної реальності. Повністю занурююся у маленьких хвостатих малюків. Вони повертають радість і дають сили рухатися далі.

— Яким Ви бачите майбутнє MultiL?

Поки що ми не забігаємо далеко вперед. Сьогодні наше головне завдання — продовжувати працювати, закріплювати бажані якості та не знижувати вимог до здоров'я і психіки собак. Я вірю, що знайдуться люди, які полюблять MultiL так само, як люблю їх я. Вірю, що ця порода знайде своїх прихильників. А все інше покаже час.

— І наостанок. Після всього пережитого Ви досі вірите у свою мрію?

Так. Безумовно. Мене можуть критикувати, засуджувати чи не розуміти. Але це не змусить мене відмовитися від справи, яку люблю всім серцем. Я завжди кажу: правду говорити не страшно. Мені нічого приховувати. Я знаю, скільки праці

вкладено в цю справу, і чесно можу розповісти не лише про успіхи, а й про помилки, сумніви та труднощі. Я вірю в своїх собак. Вірю в свою роботу. І дуже хочу, щоб одного дня люди побачили в MultiL не просто незвичайну зовнішність, а здорових, розумних, врівноважених собак, створених із любов'ю. Саме заради цього я працюю щодня.

Якби кожен зупинявся перед страхом нерозуміння чи труднощів, світ ніколи б не побачив нових горизонтів. Історія кінології — це історія людей, які наважилися вийти за межі усталених стандартів. Без тих, хто готовий ризикувати, експериментувати та брати на себе відповідальність за створення нового, еволюція зупинилася б.

Створення MultiL — це не просто селекційний проєкт, це зухвала віра в те, що можливості природи та людського інтелекту безмежні, якщо в основі лежить любов до собаки, а не жага до легких перемог.

Собака не тренд, а частина життя: як правильно обрати породу для родини
Юліана Мельник

Кожна порода має своє обличчя, свою історію та своє призначення. Коли людина приводить собаку до свого дому, це не просто виконання бажання. Це обіцянка прожити разом багато років у любові, взаєморозумінні та відповідальності.

Та нерідко вибір собаки відбувається так, ніби ми купуємо нову пару кросівок: головне, щоб було модно й красиво, а що буде далі — про це майже не замислюємося. Саме тому виникають невинуваті очікування, розчарування, зіпсовані нерви і, найгірше, покинуті собаки.

Прийняти собаку до родини — не миттєве рішення. Це вибір, який змінює звичний ритм життя на багато років. Порода визначає не лише зовнішність улюбленця. Вона значною мірою впливає на темперамент, рівень активності, потребу у спілкуванні, фізичних навантаженнях і навчанні. Як не помилитися? Як знайти саме того собаку, з яким життя буде гармонійним для обох? У цій статті ми спробуємо чесно й без прикрас поговорити про те, що справді варто врахувати перед тим, як зробити цей важливий вибір.

Кілька історій із життя: коли вибір виявився невдалим — і чому.

Історії реальних собак та їхніх родин іноді говорять більше, ніж десятки порад. Саме чужий досвід допомагає побачити власні помилки, яких ще можна уникнути. Хочу поділитися кількома випадками, що особливо запам'яталися мені за роки роботи із собаками.

Доберман «як у друзів»

Одна з моїх подруг одного разу сказала:

— Хочу добермана, бо у вас ротвейлер, і він такий класний. На жаль, далі все пішло не за планом.

Активний, темпераментний доберман потрапив до людини, яка звикла до спокійного, розміреного способу життя. У результаті собака страждав від нестачі фізичних і розумових навантажень, а господиня почувалася виснаженою та розчарованою. Вони ніби опинилися на різних орбітах і так і не змогли знайти спільний ритм життя.

Доберман — це зовсім не ротвейлер, навіть якщо комусь вони здаються схожими. Це інший темперамент, інший рівень чутливості та зовсім інші вимоги до власника.

Спанієль «із красивої фотографії»

Схожа історія сталася з донькою моєї подруги.

Соціальні мережі можуть надихати, але іноді вони створюють дуже оманливе враження. Великі очі, довгі вуха й красива шерсть кокер-спанієля легко підкорюють серце. Проте за цією милою зовнішністю стоїть справжній мисливський собака.

Спанієлю необхідні активні прогулянки, можливість працювати носом, фізичні та розумові навантаження. Натомість він опинився у двокімнатній квартирі, де всі члени родини працювали з ранку до вечора.

Наслідок був цілком закономірним — тривожність, нудьга та руйнівна поведінка. А починалося все лише з красивої фотографії.

Кожна порода створювалася для певної роботи. Навіть якщо сьогодні собака живе поруч із людиною як компаньйон, його природні потреби нікуди не зникають.

Добре підібрана порода — це не лише комфорт для власника. Передусім це гармонійне життя самої собаки.

«Собака як подарунок»

Найгірший варіант — коли рішення завести собаку ухвалює не той, хто житиме з нею щодня.

Купити дитині лабрадора на день народження, бо вона давно мріє про цуценя і щиро обіцяє доглядати за ним, здається дуже зворушливою ідеєю. Але вже за кілька місяців ранкові прогулянки бере на себе мама, а ще через пів року пес раптом виявляється «не таким, як очікували» або «не вписується в життя родини».

Не менш ризиковано дарувати собаку літній людині «щоб не було самотньо» чи робити такий сюрприз партнерові.

Собака — не подарунок і не сувенір. Це жива істота, яка має власні потреби, характер і право на стабільне життя. Тому рішення про появу собаки має бути спільним і усвідомленим.

Чому ми про це говоримо? Собака як дзеркало способу життя

Живучи поруч із кількома собаками, я щодня переконуюся: обирати потрібно не красиву картинку, а компаньйона, який відповідатиме вашому способу життя.

Немає «легких» чи «важких» порід. Є породи, які чудово пасують саме вам, і є ті, з якими від самого початку виникатиме конфлікт потреб та очікувань.

Ви — ранкова людина?

Якщо ви любите ранкові прогулянки, активний відпочинок, дисципліну та рух, вашими чудовими супутниками можуть

стати бордер-колі, сибірський хаскі, бельгійська вівчарка малінуа або джек-рассел-тер'єр.

Якщо ж ви цінуєте неспішний початок дня, спокійні вечори й затишок удома, варто звернути увагу на породи зі спокійнішим темпераментом.

Скільки часу ви проводите вдома?

Деякі породи дуже важко переносять тривалу самотність. Добермани, веймаранери чи кане-корсо гостро потребують постійного контакту зі своєю родиною. Якщо залишати таких собак самих на багато годин щодня, вони можуть переживати сильний стрес, що нерідко проявляється тривожною або руйнівною поведінкою.

Інші породи, за умови достатнього спілкування після повернення господаря, легше пристосовуються до такого режиму.

Де ви живете — у квартирі чи в приватному будинку?

Поширена думка, що маленький собака автоматично ідеально підходить для квартири, далеко не завжди відповідає дійсності.

Енергійний кокер-спанієль чи карликовий пудель можуть вимагати значно більше активності, ніж спокійний великий собака. Водночас правильно вихований йоркширський тер'єр здатний чудово почуватися у міській квартирі. Наприклад, саме такий собака живе у моєї доньки. Він охайний, врівноважений, легко переносить тимчасову відсутність господарів, нічого не псує і не потребує надмірних фізичних навантажень. Для міського способу життя це чудовий варіант.

Ви активна родина чи прихильники спокійного відпочинку?

Якщо ви любите походи, подорожі, велосипедні прогулянки чи активний відпочинок, варто звернути увагу на породи, які із задоволенням поділять із вами такий спосіб життя. Це можуть бути ретривери, вівчарки або лайки.

Якщо ж ваші вечори проходять у спокійній домашній атмосфері, більше підійдуть породи-компаньйони, наприклад мопси, ши-тцу або кавалер-кінг-чарльз-спанієлі.

Чи є у вас діти або інші домашні тварини?

Не всі породи однаково легко взаємодіють із дітьми чи іншими домашніми улюбленцями. Одні мають яскраво виражений мисливський інстинкт, інші можуть схильніше ставитися до охорони ресурсів або проявляти більш незалежну поведінку.

Це не недоліки породи, а її природні особливості, які необхідно враховувати ще до появи цуценяти в родині.

Домінування не дорівнює агресії

Часто ці поняття плутають.

Прагнення собаки контролювати певні ресурси або проявляти впевненість у поведінці саме по собі не означає агресії. Такі собаки насамперед потребують послідовного виховання, зрозумілих правил і спокійного, впевненого власника.

Будь-яка порода може стати чудовим сімейним собакою, якщо її природні особливості враховані, а виховання будується на взаємній довірі, послідовності та повазі.

З чого почати вибір породи: чек-лист

Перш ніж переглядати фотографії цуценят і шукати розплідник, чесно дайте собі відповіді на кілька простих запитань. Саме вони допоможуть зрозуміти, який собака справді стане вашим компаньйоном.

1. Скільки часу я реально можу приділяти собаці щодня?

Прогулянки, дресирування, ігри, догляд за шерстю, спілкування — усе це потребує часу. Для деяких порід двох коротких вигулів на день недостатньо. Вони потребують кількох годин активної взаємодії щодня.

2. Наскільки активний мій спосіб життя?

Якщо ви віддаєте перевагу книзі й затишному вечору вдома, ніж ранковій пробіжці, навряд чи комфортно почуватиметеся поруч із сибірським хаскі або бельгійською вівчаркою малінуа. Натомість чихуахуа чи ши-тцу можуть стати чудовими компаньйонами саме для такого ритму життя.

3. Скільки часу собака залишатиметься сама?

Деякі породи дуже болісно переносять тривалу самотність. Якщо ви щодня працюєте поза домом із ранку до вечора, варто або обирати собаку, яка легше адаптується до такого режиму, або заздалегідь подбати про вихульника, допомогу членів родини чи інший варіант догляду.

4. Чи маю я досвід утримання собак?

Початківцям зазвичай легше знайти спільну мову з породами, які вирізняються врівноваженим темпераментом і меншою вимогливістю до досвіду власника. Наприклад, лабрадор-ретривер, мопс або кавалер-кінг-чарльз-спанієль.

Водночас ротвейлер, кане-корсо чи ягдтер'єр потребують від власника знань, послідовності та впевненості.

5. Хто ще живе поруч зі мною?

Діти, інші домашні тварини, літні члени родини — усе це необхідно враховувати. Собака має стати гармонійною частиною сім'ї, а не джерелом постійного стресу.

6. Чи готовий я до фінансових витрат?

Утримання собаки — це не лише корм. Ветеринарне обслуговування, вакцинація, обробки від паразитів, дресирування, грумінг, амуніція — усе це потребує регулярних витрат.

Як правило, великі породи обходяться дорожче, а окремі породи потребують спеціального догляду або мають схильність до певних спадкових захворювань. Це не недолік породи, а особливість, яку слід враховувати заздалегідь.

7. Чи готовий я прожити із собакою наступні 10–15 років?

Мабуть, це найважливіше запитання.

Собака — не тимчасове захоплення і не спонтанне рішення. Це друг, який проживе поруч із вами значну частину вашого життя.

Велика чи маленька? Важливий не розмір, а характер

Розмір собаки далеко не завжди визначає, наскільки легко буде жити поруч із нею. За зовнішністю не сховаєш темперамент, інстинкти й потреби, які формувалися протягом десятиліть або навіть століть селекції.

Одна з найпоширеніших помилок — обирати собаку лише за габаритами: маленький — отже спокійний, великий — значить небезпечний або не підходить для квартири.

Насправді все значно складніше.

Маленький — не означає простий

Декоративні породи можуть бути напрочуд темпераментними.

Йоркширський тер'єр чи той-тер'єр — це справжній тер'єр у мініатюрі. Вони енергійні, сміливі, наполегливі, уважно стежать за своєю територією й так само потребують виховання, як і великі собаки.

Ба більше, власники маленьких собак нерідко пробачають їм те, чого ніколи не дозволили б великому собаці.

А дарма.

Цуценя вагою два кілограми також може псувати меблі, безупинно гавкати чи переслідувати домашнього кота. Просто через невеликі розміри це часто здається кумедним — до того моменту, поки проблема не стає серйозною.

Великий — не означає складний

Ротвейлери, лабрадори чи бульмастифи — великі й фізично потужні собаки. Проте за умови правильного виховання вони нерідко виявляються напрочуд спокійними, врівноваженими та терплячими членами родини.

Сам по собі розмір не визначає агресивність.

Мої ротвейлери поважають особистий простір людини, не нав'язуються без

потреби, не гавкають без причини й можуть годинами спокійно відпочивати вдома або чекати в автомобілі. Але така поведінка — результат правильного виховання, соціалізації та глибокого розуміння особливостей породи.

Насправді важливіше не те, де живе собака, а те, як організоване його життя.

Собака - не святковий подарунок і не нова іграшка. Це жива істота зі своїм характером, потребами, страхами й правом на гідне життя. Собаку не дарують - його обирають разом, серцем і розумом.

Не приймайте рішення під впливом емоцій. Зворушливе відео із притулку, фотографія чарівного цуценяти в соціальних мережах чи модна порода, яка раптом стала популярною, можуть легко підкорити серце. Проте перш ніж ухвалити рішення, варто чесно відповісти собі на кілька запитань.

Чи підходить ця порода саме вашому способу життя?

Чи зможете ви забезпечити собаці фізичні навантаження, належний догляд і стабільне життя?

Чи готові ви до відповідальності на багато років?

Практика показує, що значна частина собак, яких придбали спонтанно або подарували, уже протягом перших років життя змінюють родину. І справа далеко не завжди у «поганих» людях. Найчастіше причина значно простіша — рішення було прийняте поспіхом. Коли собака не відповідає способу життя власника, страждають усі.

Собака не може реалізувати свої природні потреби, господар щодня стикається з проблемною поведінкою, а вся родина поступово втомлюється від постійного напруження. У більшості випадків винна не собака. Просто ця пара не підійшла одне одному. Обирайте серцем і розумом.

Собака - це не модний аксесуар, не набір породних характеристик і не красива фотографія із соціальних мереж.

Це жива істота зі своїм характером, темпераментом і потребами, яка багато років житиме поруч із вами.

У кожної породи є свої сильні сторони, особливості та виклики. Проте навіть собака ідеальної для вас породи не буде щасливим, якщо його не розуміють, не поважають і сприймають лише як втілення власних очікувань.

Обираючи собаку, ви обираєте не просто породу, ви обираєте товариша, який розділить із вами частину життя.

І, певною мірою, він також обирає вас.

Якщо поставитися до цього вибору відповідально - з повагою до власних можливостей і до потреб майбутнього чотирилапого друга, - ви отримаєте значно більше, ніж домашнього улюбленця.

Ви знайдете справжнього друга, який буде поруч у повсякденній рутині, у хвилини радості й смутку, на довгих прогулянках і тихих вечорах удома.

І кожного разу, коли ви повертатиметеся додому, вас зустрічатиме щасливий пес, для якого саме ви є цілим світом.

ЯПОНСЬКИЙ ТЕР'ЄР - NHON TERIA. НАРОДЖЕНИЙ МОРЕМ, ЗБЕРЕЖЕНИЙ ЛЮДЬМИ

Ефендієва Валерія

Серед японських порід собак найчастіше згадують акіту, сібу чи хокаїдо. Вони давно стали символами країни й добре відомі далеко за її межами. Проте існує ще одна порода, про яку знають навіть не всі японські кінологи. Це японський тер'єр — невеликий, елегантний собака з цікавою історією, яка тісно пов'язана з періодом ізоляції Японії та подальшою модернізацією країни. Вона була відома під назвами «Оюкі-тер'єр» або «Мікадо-тер'єр» і переважно утримувалася як собака-компаньйон у портових містах.

Попри офіційне міжнародне визнання, японський тер'єр і сьогодні залишається однією з найрідкісніших порід світу. Щороку реєструється лише невелика кількість цуценят, близько 100 на рік, а основне поголів'я зосереджене на історичній батьківщині. Для більшості любителів собак ця порода залишається майже невідомою, хоча її історія заслуговує на особливу увагу.

На відміну від багатьох аборигенних японських порід, японський тер'єр має міжнародне походження. Його предками стали гладкошерсті тер'єри, яких європейські моряки привозили до Японії ще в XVII столітті, за деякими джерелами з Нідерландів до XVIII століття.

Найчастіше згадують англійського фокстер'єра, однак історичні джерела свідчать, що до формування породи могли бути залучені й інші гладкошерсті тер'єри того часу.

Першими місцями, де оселилися ці собаки, стали портові міста Нагасакі, Кобе та Йокогама. Саме через Нагасакі, який протягом століть залишався єдиними «воротами» Японії до зовнішнього світу, до країни потрапляли іноземні товари, люди і... собаки.

Кобе, 1890

Європейські тер'єри швидко привернули увагу місцевих жителів. Невеликі, рухливі та надзвичайно вправні у боротьбі з гризунами, вони чудово почувалися в портових кварталах, на складах і торговельних суднах. Згодом їх почали схрещувати з місцевими дрібними собаками, прагнучи отримати компактного, витонченого й водночас жвавого компаньйона. Саме так поступово почала формуватися порода, яку спочатку називали кобе-тер'єром. Втім, це була не єдина назва. За елегантний силует і майже повністю білий корпус їх нерідко називали

«Оюкі-тер'єр» — від японського слова *yuki* («сніг»), підкреслюючи характерне забарвлення. Зустрічалася й романтична назва «Мікадо-тер'єр», яка відсилала до імператорської Японії та підкреслювала витонченість породи. Хоча ці назви ніколи не були офіційними, вони добре ілюструють ставлення японців до своїх невеликих компаньйонів. У той час це ще не був японський тер'єр у сучасному розумінні. Поголів'я залишалося досить неоднорідним: собаки відрізнялися за розміром, будовою тіла, формою голови та забарвленням. Проте селекціонери вже бачили майбутній напрямок розвитку породи й цілеспрямовано відбирали найбільш типових тварин. До кінця XIX століття в портових містах Японії вже сформувався досить впізнаваний тип невеликого гладкошерстого тер'єра.

Вирішальний етап розпочався на початку XX століття. Японські заводчики прагнули створити не копію європейського

тер'єра, а власну національну породу, яка б поєднувала елегантність, компактність і врівноважений характер. Поступово сформувався собака квадратного формату з короткою гладкою шерстю, витонченою шиєю, легким сухим кістяком і характерним триколірним забарвленням, яке сьогодні є візитівкою японського тер'єра. Приблизно з 1913 року в районі Нада поблизу Кобе заводчики перейшли від випадкового схрещування до цілеспрямованої селекції. Саме цей період вважають початком формування сучасного японського тер'єра.

Особливе місце в історії породи посідає собака на ім'я Куро («Чорний»). За японськими історичними джерелами, він народився у Кобе близько 1913 року в результаті схрещування англійського той-тер'єра (English Toy Terrier) і той-бультер'єра (Toy Bull Terrier). Саме Куро став одним із перших плідників, яких цілеспрямовано використовували у формуванні сучасного типу японського тер'єра. Його нащадків схрещували з

місцевими «кобе-тер'єрами», поступово закріплюючи бажані риси - компактний формат, легкий кістяк, коротку блискучу шерсть і характерне триколірне забарвлення голови на майже повністю білому корпусі. З японських матеріалів відомо, що після переїзду Куро до Осаки від нього були отримані два дуже важливі собаки — Shiro (від суки Kame, кобе-тер'єра) і Tagou (від суки Merry). Саме їх японські автори вже називають безпосередніми предками сучасного японського тер'єра, а не самого Куро.

«Дослідження японських собак» (1938) авторства Тамури Кікудзіро - це одна з фундаментальних праць в історії японської кінології. Вона була опублікована в епоху, коли національні породи собак Японії почали офіційно визнавати та захищати як культурне надбання країни. Цей текст є важливим історичним джерелом, що детально описує походження, риси та класифікацію корінних японських собак (*Ніхон-кен*).

В 30-х роках остаточно закріпилася одна з найхарактерніших особливостей породи - майже повністю білий корпус із контрастною чорно-підпалою головою. Таке поєднання робить японського тер'єра легко впізнаваним навіть серед інших короткошерстих порід.

Саме в цей період порода отримала свою сучасну назву - японський тер'єр.

У 1930-х роках вона вже мала достатньо стабільний тип, а японські заводчики почали цілеспрямовано працювати над закріпленням бажаних ознак. Собака мав залишатися невеликим, елегантним і жвавим, але водночас не втрачати справжнього тер'єрського темпераменту.

На початку 30 років японські кінологи затвердили перший стандарт, а Японський кінологічний клуб (JKC) визнав японського тер'єра окремою національною породою. Саме з цього моменту історія «кобе-тер'єра» завершилася, а історія японського тер'єра - у тому вигляді, в якому ми знаємо його сьогодні, - лише почалася.

Здавалося, що на породу чекає успішне майбутнє. Проте історія розпорядилася інакше.

Друга світова війна стала справжньою катастрофою для японського собаківництва. Країна переживала бомбардування, нестачу продовольства та

масштабні руйнування. У таких умовах утримання декоративних собак стало майже неможливим. Багато розплідників припинили існування, значна частина племінного поголів'я була втрачена, а деякі родовідні лінії зникли назавжди.

Японський тер'єр опинився серед порід, які ледь не зникли з лиця землі. Після війни залишилися лише окремі собаки, розкидані по різних регіонах країни. Саме завдяки невеликій групі ентузіастів вдалося розпочати кропітку роботу зі збереження породи. Заводчики буквально збирали її по крихтах, ретельно аналізуючи походження кожного доступного собаки, щоб максимально зберегти генетичне різноманіття.

Саме цей період став переломним. Якщо до війни основним завданням було вдосконалення екстер'єру, то після неї головною метою стало просте виживання породи.

Сьогодні японський тер'єр належить до найрідкісніших національних порід Японії. За оцінками різних породних клубів, у світі налічується лише близько тисячі — півтори тисячі представників породи, причому переважна більшість із них і досі мешкає на батьківщині. За межами Японії ці собаки трапляються надзвичайно рідко. Невеликі популяції існують лише в окремих країнах Європи, де породою займаються буквально кілька спеціалізованих розплідників.

З точки зору генетики така ситуація є водночас цікавою і тривожною. Будь-яка нечисленна популяція стикається з

однаковими проблемами: зменшенням генетичного різноманіття, накопиченням споріднених схрещувань та поступовим зростанням ризику успадкування небажаних мутацій.

Основна генетична проблема збереження окрасу - проблема «небажаних білих плям» або порушення пігментації, що виникають через надмірний інбридинг. У цій породі стандарт передбачає триколірне з чорно-рудо-білою головою; білий із чорним крапом, із чорними або рудими мітками на корпусі.

Через «ефект пляшкового горла» (дуже малу кількість плідників у минулому), гени, що відповідають за розширення білих плям, стали надзвичайно нестабільними. Заводчики постійно стикаються з народженням цуценят, у яких білий колір «завойовує» голову, перекриваючи бажану пігментацію. Це — це маркер втрати контролю над *Spotting*. При спробі штучно «підсилити» пігментацію голови, заводчики стикаються зі зростанням відсотка вродженої глухоти, яка

статистично корелює з крайнім ступенем білого забарвлення (високий ступінь плямистості). Заводчик опиняється перед вибором: або вибракувати носія і ще більше звузити генофонд (підвищити інбридинг), або допустити в розведення собаку з неповним забарвленням голови, ризикуючи закріпити цю ознаку в наступних поколіннях.

Сучасне розведення японського тер'єра ґрунтується не лише на оцінці екстер'єру чи темпераменту, а й на ретельному плануванні племінних комбінацій. Через малу чисельність популяції (інбридинг), порода має схильність до низки спадкових захворювань, за якими сучасні заводчики намагаються пильно стежити: Проблеми з очима: Катаракта, глаукома, атрофія сітківки. Опорно-руховий апарат: Хвороба Пертеса, дисплазія суглобів. Інші ризики: Вроджена глухота, алергії, пупкові грижі та крипторхізм.

Генетичне керування популяцією японського тер'єра є найважливішим аспектом, як для породи з обмеженим генофондом: заводчики ретельно аналізують родовідні дані, щоб мінімізувати інбридинг-депресію. Використовуються спеціалізовані бази даних, де фіксуються коефіцієнти інбридингу, оскільки в малих популяціях часто накопичуються рецесивні генетичні мутації, всі племінні собаки проходять обов'язкове тестування (ДНК-тести на відомі породні генетичні захворювання, офтальмологічні

обстеження, знімки на дисплазію), пріоритет надається збереженню генетичного різноманіття, а не лише екстер'єрним якостям.

Оскільки японські тер'єри в Японії та за її межами (США, Європа) можуть належати до різних генетичних ліній, заводчики намагаються координувати зусилля для «освіження» крові шляхом імпорту плідників.

Завдання заводчиків — підвищити впізнаваність породи, але не перетворити її на «модну», що могло б призвести до появи "ферм з розведення" (puppy mills), які нищать якість породи заради прибутку. Японський тер'єр як інші рідкісні породи часто представляються на спеціальних виставках (наприклад, Japan International Dog Show), де акцент робиться не лише на красі, а й на історії та потребі в охороні породи.

Національні клуби (як JKC — Japan Kennel Club) ведуть дуже строгий облік усіх цуценят, що народжуються. Кожна в'язка зазвичай узгоджується з куратором породи, який має право вето, якщо пара не є генетично сумісною.

Фактично сьогодні заводчик цієї породи працює не лише як селекціонер, а й як своєрідний хранитель невеликого генофонду. Кожна в'язка розглядається не тільки з погляду отримання красивого потомства, а й як внесок у майбутнє всієї породи.

Ця порода є яскравим прикладом японського підходу до селекції: взявши за основу європейську «базу», японські заводчики перетворили її на унікальну, декоративну та дуже витончену породу, яку іноді порівнюють із порцеляновими статуетками.

На сьогодні японський перебуває у статусі дуже рідкісної породи, яка знаходиться на межі виживання. Попри свою багату історію та привабливий характер, чисельність цих собак залишається критично низькою як у Японії, так і в усьому світі.

Попри декоративний вигляд, японський тер'єр зовсім не нагадує спокійного кімнатного улюбленця. У ньому й досі живе характер справжнього тер'єра. Це надзвичайно жвавий, допитливий і емоційний собака, який прагне постійного контакту з людиною. Він швидко навчається, чудово запам'ятовує нові навички, легко адаптується до міського способу життя й водночас зберігає природну сміливість та впевненість у собі.

Багато власників відзначають цікаву особливість породи: японський тер'єр надзвичайно уважно спостерігає за поведінкою господаря.

Він ніби постійно аналізує його настрій, інтонацію, жести, швидко підлаштовуючи власну поведінку під ситуацію. Саме ця висока соціальна орієнтованість робить його чудовим компаньйоном для людей, які готові активно взаємодіяти зі своїм собакою.

Разом із тим ця порода зовсім не підходить для ролі "декоративної прикраси дивана". Недостатня фізична або розумова активність швидко призводить до нудьги, а нудьгуючий тер'єр майже завжди сам знаходить собі заняття — далеко не завжди те, яке сподобається власнику.

Сьогодні японський тер'єр залишається справжньою рідкістю навіть на міжнародних виставках собак. Для більшості кінологів знайомство з цією породою обмежується фотографіями в каталогах або описом у стандарті FCI, порода визнана Міжнародною кінологічною федерацією з 1964 року. І саме це робить її особливо цікавою. Адже за скромною зовнішністю невеликого гладкошерстого собаки приховується понад чотири століття історії, у якій переплелися морська торгівля, культурний обмін, селекційна майстерність і справжня відданість людей своїй національній породі.

Японський тер'єр поступово привертає увагу світових організацій. У 2020 році він був прийнятий до Служби фондового реєстру (FSS) Американського кінологічного клубу (AKC), що є першим кроком до можливого майбутнього

визнання породи в США та ширшої популяризації.

Японський тер'єр — це «жива реліквія» японських портових міст. Сьогодні порода тримається виключно на зусиллях нечисленних ентузіастів-заводчиків. Вона не є «комерційною» породою, тому знайти цуценя цієї породи навіть у Японії — це складне завдання, яке потребує тривалого очікування та співпраці зі спеціалізованими клубами

Історія японського тер'єра ще раз нагадує просту істину, добре відому кожному заводчику. Створення нової породи потребує десятиліть, а інколи й століть наполегливої селекційної роботи. Втратити ж її можна всього за кілька поколінь. Саме тому сьогодні головним завданням кінологів є не лише збереження характерного екстер'єру, а насамперед підтримання здорового генетичного різноманіття. Адже майбутнє будь-якої рідкісної породи залежить не від кількості титулів чи перемог на виставках, а від того, чи вдасться передати її наступним поколінням такою ж здоровою, життєздатною і самобутньою, якою її задумали селекціонери багато десятиліть тому.

Мозаїчний мерль - коли генетика приховує більше, ніж бачить око. Причини виникнення, особливості успадкування.

Ефендієва Валерія

Більшість заводчиків звикли думати, що собака має один генотип мерль, який вона успадкувала від батьків і передає своїм нащадкам. Насправді природа іноді поводить значно складніше.

Існують собаки, у яких різні ділянки організму можуть містити різні варіанти гена Merle. Таке явище називають мозаїцизмом, а самих собак — мозаїчними мерлями.

Саме вони часто стають причиною несподіваних результатів ДНК-тестів, народження цуценят із неочікуваними окрасами або появи мерлевого потомства від собак, які зовні взагалі не виглядають мерлями.

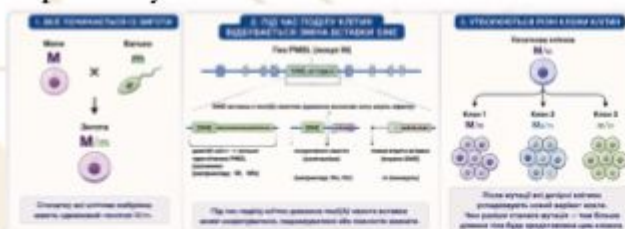

Як виникає мозаїчний мерль? Усе починається абсолютно звичайно.

Після запліднення цуценя отримує один алель локусу М від матері та один — від батька. Наприклад, класичний генотип

М/м, який має дати звичайний мерлевий окрас.

Перші години після запліднення зародок складається лише з однієї клітини. Потім вона починає багаторазово ділитися, утворюючи мільйони клітин майбутнього організму.

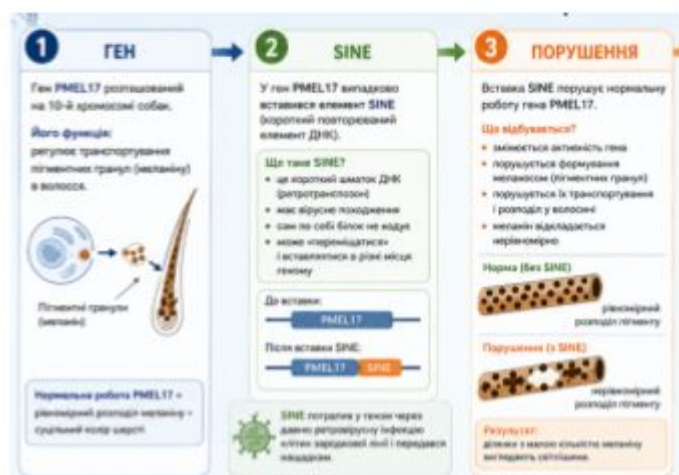
Саме під час цих поділів іноді виникає помилка копіювання ДНК.

У частині клітин вставка SINE у гені PMEL може скорочуватися або, навпаки, подовжуватися. У результаті одна частина клітин зберігає початковий алель М, інша вже містить, наприклад, Ма, Мс, Мh або навіть звичайний m.

Таким чином одна собака поступово перетворюється на справжню генетичну мозаїку.

Чому це взагалі відбувається? Причина полягає у будові самого локусу Merle.

Фенотип мерль визначає вставка SINE у гені PMEL. Усередині цієї вставки знаходиться довгий poly(A)-хвіст, який надзвичайно нестабільний. Під час реплікації ДНК фермент іноді буквально «прослизає» по довгій послідовності аденінів. Унаслідок цього хвіст може випадково подовжитися або скоротитися. Саме ця нестабільність лежить в основі появи нових алелів Merle та розвитку мозаїцизму.

Чому його називають мозаїкою? Назва дуже вдала. Організм складається ніби з маленьких шматочків. Одні клітини залишилися класичними мерлями, інші втратили частину вставки, треті, навпаки, отримали довший варіант.

У результаті все тіло нагадує мозаїку, складену з клітин різного генетичного походження.

Чому це видно на шерсті? Кожна ділянка шерсті формується з клітин, які мають власний варіант гена Merle. Тому різні частини тіла можуть виглядати абсолютно по-різному. Наприклад:

Ділянка тіла	Генотип клітин	Фенотип
Лівий бік	M/m	типовий мерль
Правий бік	m/m	суцільний окрас
Спина	Ma/m	твід або атиповий мерль

Саме тому мозаїчні мерлі часто мають дуже незвичний, ніби «зібраний», окрас.

Найголовніша проблема — потомство. Саме тут мозаїцизм стає особливо важливим. Якщо мутація виникла лише у шкірі, вона може ніколи не передатися цуценят. Але якщо вона сталася ще на ранніх етапах розвитку ембріона і торкнулася клітин, з яких згодом утворилися статеві клітини, ситуація змінюється. Тоді яйцеклітини або сперматозоїди можуть нести різні алелі Merle. У результаті одна й та сама собака здатна передавати різним цуценятм зовсім різні варіанти локусу M. Саме тому прогнозувати окрас потомства мозаїчних мерлів практично неможливо без молекулярного дослідження.

Як лабораторія бачить мозаїцизм
Сучасні лабораторії вже навчилися виявляти такі випадки.

Під час аналізу ДНК вони можуть одночасно визначати декілька варіантів вставки SINE.

Наприклад:

- Mh (60 %) + m (40 %);
- M (50 %) + Ma (50 %).

Це означає, що в досліджуваному матеріалі присутні різні популяції клітин.

Саме тому сьогодні простого результату «M/m» вже недостатньо для складних випадків.

Такси, які змінили уявлення про мерль.

Одним із найвідоміших досліджень стала робота Blake Ballif та співавторів, опублікована у 2021 році.

Об'єктом дослідження стала жорсткошерста чорно-підпала такса, яка зовні взагалі не виглядала мерлевою. Проте генетичний аналіз несподівано показав наявність одразу трьох різних алелів Merle.

Після в'язок із немерлевими псами народилися цуценята з абсолютно різними генотипами.

Одні успадкували криптичний варіант і залишилися зовні немерлевими. Інші отримали класичний мерль. Треті мали атипові варіанти забарвлення. Фактично одна собака передавала різні алелі своїм різним цуценяткам. Саме це стало одним із найпереконливіших доказів існування гермінального мозаїцизму.

Пастка рудих собак. Особливої уваги заслуговують собаки з генотипом e/e. Рецесивно рудий окрас повністю маскує прояв мерля. Такі собаки можуть генетично бути носіями класичного або навіть атипового Merle, але зовні виглядати абсолютно однотонними. Саме тому будь-який рудий або кремовий собака, який планується до в'язки з мерлем, повинен пройти ДНК-тест із визначенням довжини алелів Merle. Це дозволяє уникнути народження цуценят із генотипом Double Merle та пов'язаних із ним тяжких порушень слуху й зору.

Чому ця тема стає дедалі актуальнішою?

Ген PMEL присутній у всіх собак. Мерль виник не через появу нового гена, а внаслідок вставки SINE у вже існуючий ген. Саме тому алель Merle порівняно легко переноситься всередині породи і під час міжпородного схрещування. Разом із самим мерлем до нових порід може потрапляти й властива цьому локусу нестабільність, а отже - і мозаїцизм. Тому сьогодні знання про мозаїчний мерль уже перестало бути вузькоспеціальною темою молекулярної генетики.

ПОДОРОЖ ІЗ СОБАКОЮ - Перевезення Україною, виїзд за кордон та відповідальність власника

Ольга Козирська

Подорож із собакою починається задовго до того, як автомобіль рушить з місця, потяг подасть сигнал до відправлення чи літак відірветься від злітної смуги. Для власника це насамперед відповідальність: за безпеку свого собаки, за комфорт інших пасажирів і за дотримання правил, які діють у транспорті та на державному кордоні.

На практиці більшість проблем виникає не через складність законодавства, а через поспіх. Забутий ветеринарний паспорт, вакцинація, зроблена не в тій послідовності, невідповідний контейнер для авіаперельоту або незнання вимог конкретної країни можуть коштувати не лише зіпсованої подорожі, а й відмови у перевезенні чи перетині кордону.

Добра новина полягає в тому, що майже всіх цих ситуацій легко уникнути. Достатньо заздалегідь розібратися, які документи потрібні, як правильно підготувати собаку та які вимоги висуває той чи інший вид транспорту.

Подорож із собакою - це не просто переїзд з пункту А в пункт Б. Це комплекс дій, у якому поєднуються ветеринарна підготовка, документи, вимоги перевізника, безпека тварини та відповідальність власника перед іншими людьми. Якщо правила проігнорувати, наслідки можуть бути різними: від відмови у посадці до штрафу, розвороту на кордоні або карантину тварини.

Головна ідея полягає в тому, що найменше проблем виникає тоді, коли власник готує собаку не в останній день, а заздалегідь: перевіряє паспорт, вакцини, чип, правила перевізника та вимоги країни призначення.

Перевезення собак Україною

В Україні правила залежать від виду транспорту і від конкретного перевізника. Але базові принципи однакові: собака має бути під контролем, не створювати небезпеки пасажирам, не псувати майно і не забруднювати салон або вагон. Для більшості поїздок потрібен ветеринарний паспорт із чинною вакцинацією проти сказу.

Автомобіль: найзручніше, але не без правил. Власний автомобіль дає найбільше контролю: можна зупинитися, давати воду, обирати температуру в салоні та уникати контакту з іншими людьми. Проте собака не повинна вільно бігати салоном. При різкому гальмуванні це небезпечно і для тварини, і для водія.

- використовуйте автомобільну шлейку, ремінь безпеки або транспортний бокс;
- для великої собаки у багажному відділенні бажано мати бар'єр або сітку;
- зупинки кожні 2-3 години знижують стрес і ризик перегріву;
- вода, миска, підстилка і аптечка мають бути в доступі;
- не залишайте собаку в авто на сонці навіть "на кілька хвилин".

Безпечне перевезення собаки власним автомобілем.

Залізниця: дрібні собаки в переносках, великі - під контролем

Для поїздів ключове правило - дотримуватися умов перевізника. Укрзалізниця вказує, що дрібні домашні тварини перевозяться у спеціальних засобах для перевезення з водонепроникним абсорбуючим дном, а належно оформлений ветеринарний документ є обов'язковим. Вартість перевезення тварин у спеціальних засобах, за загальним правилом, може становити половину вартості повного квитка за кожну особину чи місце.

-дрібні собаки - у контейнері, клітці, рюкзаку або сумці-переносці;

- велика собака має бути на повідку та в наморднику відповідно до правил перевізника;
- перед посадкою краще вигуляти собаку і дати їй воду;
- варто мати серветки, пакет для прибирання, воду і запасний повідець.

Перевезення собак залізничним транспортом.

Громадський транспорт: короткий повідець, намордник і повага до пасажирів.

У міському автобусі, трамваї, тролейбусі або маршрутному транспорті діють загальні правила безпеки та місцеві правила перевізника. Дрібні собаки мають їхати у переносках, а собаки середнього і великого розміру - на короткому повідку та в наморднику. Власник повинен контролювати поведінку тварини і не допускати конфліктів з іншими пасажирями.

- не дозволяйте собаці стрибати на сидіння або підходити до людей без дозволу;
- дотримуйтесь чистоти: пакети, серветки і вода для прибирання мають бути з собою;

- у години пік краще уникати поїздки, якщо це не терміново;
- маленьких собак безпечніше перевозити у сумці-переносці.

Перевезення собак у громадському транспорті

Штрафи та відповідальність за порушення

Окремого універсального штрафу "саме за проїзд із собакою в автобусі" немає. Але якщо власник порушує правила тримання тварини, правила благоустрою або собака завдала шкоди, відповідальність може наставати за КУпАП та/або через відшкодування збитків перевізнику чи потерпілій особі.

Порушення	Правова підстава	Санкція для громадян
Порушення правил тримання собак і котів: забороною заїхати, громадське місце з порушеннями правил, випуск без повідка чи повідка у заборонених випадках, <u>неповодити</u>	ст. 154 КУпАП	попередження або 10-20 НМДГ (170-340 грн)
Повторне протягом року порушення правил тримання собак і котів	ст. 154 КУпАП	20-30 НМДГ (340-510 грн)
Порушення спроби заборони заїхати до місця перебування людини або її майну	ст. 154 КУпАП	100-200 НМДГ (1700-3400 грн) з конфіскацією тварини
Порушення правил тримання собак і котів: забороною заїхати, випуск без повідка чи повідка у заборонених випадках, <u>неповодити</u>	ст. 152 КУпАП	20-40 НМДГ (340-1360 грн)

Примітка: у статті суми в гривнях порашовані з використанням НМДГ 17 грн. Для офіційного застосування потрібно перевіряти чинну редакцію КУпАП і місцеві правила на дату події.

Виїзд із собакою за кордон

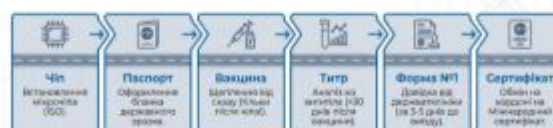
Виїзд за кордон відрізняється від поїздки Україною тим, що документи мають відповідати вимогам країни в'їзду. Для Європейського Союзу базовий набір вимог включає мікрочип, вакцинацію проти сказу, у визначених випадках тест на титр антитіл, а також офіційний ветеринарний сертифікат.

Підготовка собаки до виїзду в країни Європейського Союзу

Алгоритм підготовки: порядок не можна змінювати. Найчастіша помилка власників - зробити вакцинацію до встановлення мікрочипа або почати оформлення документів занадто пізно. Для ЄС важлива послідовність: спочатку ідентифікація, потім вакцинація, далі титр антитіл, після цього - очікування та оформлення сертифіката.

Фундаментальний алгоритм: 6 золотих кроків

Жоден крок не можна міняти місцями. Зміна послідовності (наприклад, чіпування після вакцинації) анулює всі попередні етапи!

Dog's Multiverse
Journal

Ветеринарний паспорт: не будь-який бланк підходить

Ветеринарний паспорт має містити дані власника, опис тварини, номер мікрочипа, дані про вакцинацію проти сказу та інші ветеринарні відмітки. Для міжнародних поїздок критично важливо, щоб записи були зрозумілими для прикордонного та ветеринарного контролю.

Анатомія офіційного ветеринарного паспорта

Анатомія офіційного ветеринарного паспорта.

Мікрочип і вакцинація проти сказу

За правилами ЄС, мікрочип має бути встановлений до вакцинації проти сказу. Якщо вакцина зроблена до чипування, для перетину кордону її можуть не визнати. Первинна вакцинація проти сказу проводиться не раніше 12-тижневого віку тварини, а після неї для подорожі діє мінімальний період очікування.

Базові медичні вимоги: Ідентифікація та Захист

Чіп МАЄ БУТИ встановлений ДО або В ДЕНЬ вакцинації. Будь-які щеплення, зроблені до встановлення чіпа, вважаються недійсними для виїзду!

Титр антитіл до сказу і строки підготовки

Для виїзду з України до ЄС зазвичай потрібен тест на титр антитіл до сказу. За правилами ЄС, після первинної вакцинації перед забором крові очікують 30 днів; якщо результат позитивний, перед поїздом потрібно витримати 3 місяці з дати забору крові. Якщо тварина ревакцинується без перерви у строках дії вакцини, повторювати титр зазвичай не потрібно.

Таймлайн підготовки до ЄС: Чому це займає 4 місяці?

Вузьке місце: Титр антитіл до сказу

Фінальні документи перед виїздом

Перед перетином кордону власник отримує міжнародний ветеринарний сертифікат у державній ветеринарній службі. Для в'їзду до ЄС тварина з неєвропейської країни повинна мати EU animal health certificate, виданий офіційним

державним ветеринаром країни відправлення не раніше ніж за 10 днів до прибуття до ЄС.

Фінальні дні: Трансформація документів

Крок 1: Державна ветеринарна (За 3-5 днів до виїзду)

- Клієнтний огляд тварини.
- Діагностика та обробка від клієнта (за 48 годин, обов'язково для деяких країн).
- Видача Свідоцтва ФОРМА №1 (діє лише 3 дні на території України).

Крок 2: Прикордонний пункт (В день виїзду)

- Представлення паспорта, титру та форми №1.
- Безкоштовний обмін.

Міжнародний ветеринарний сертифікат

Важливо: Сертифікат заповнюється англійською (або мовою країни в'їзду, наприклад, німецькою для Німеччини). Зберігайте його для повернення додому!

Кількість тварин і особливі правила окремих країн

Для некомерційної поїздки до ЄС діє загальне правило: до 5 собак, котів або тхорів. Якщо тварин більше, застосовуються інші правила, окрім окремих винятків для змагань, виставок або спортивних заходів. Деякі країни мають додаткові вимоги: наприклад, для собак при поїздках до Фінляндії, Ірландії, Мальти, Норвегії або Північної Ірландії потрібна обробка проти *Echinococcus multilocularis* у визначений строк до подорожі.

Транспортна матриця: Як обрати спосіб пересування

Літак

- Салон: До 8 кг (разом із м'якою сумкою-переноскою).
- Багаж: 8-75 кг (жорсткий контейнер).
- Нюанси: Квиток 50-300 євро. Заборона на брахіцефали (мопси, бульдоги, перси).

Потяг

- Вимоги: Малі тварини — в переносці. Великі — на поїзду та в наморднику.
- Нюанси: Може вимагатися викуп усього купе або оплата окремої квитанції на тварину.

Автомобіль

- Вимоги: Безпечна фіксація (автомобільні шлейки/ремні) або транспортувальний бокс.
- Нюанси: Найменший стрес, можливість контролювати зупинки та температуру.

Специфіка популярних напрямків: що перевірити перед поїздкою

Навіть коли базовий алгоритм підготовки виконано правильно, країна призначення може мати власні практичні нюанси контролю. Тому перед поїздкою потрібно перевіряти не лише загальні правила ЄС, а й офіційні вимоги конкретної держави, авіакомпанії або пункту пропуску.

Польща: для українських власників часто є першим пунктом в'їзду до ЄС; застосовуються загальні правила ЄС, а на кордоні особливо важливо мати документи в оригіналі та щоб мікрочип зчитувався сканером.

Німеччина: поряд із ветеринарними документами треба перевірити обмеження щодо окремих потенційно небезпечних порід собак та їх метисів; такі правила можуть відрізнятися від загальних ветеринарних вимог.

Італія та Іспанія: діють загальні правила ЄС щодо мікрочипа, вакцинації проти сказу і документів, але місцеві правила перебування з тваринами на пляжах, у готелях, транспорті або громадських місцях потрібно перевіряти окремо.

Туреччина: це не країна ЄС, тому вимоги потрібно перевіряти окремо; зазвичай ключове значення мають актуальна вакцинація проти сказу, ветеринарний сертифікат і відповідність строків підготовки.

Практичний висновок простий: одна й та сама собака з одним і тим самим пакетом документів може без проблем пройти один маршрут, але отримати додаткові питання на іншому. Перед виїздом слід перевірити офіційні джерела країни призначення, правила перевізника та, за потреби, вимоги транзитних країн.

Куди їдемо? Специфіка популярних країн

Польща Найчастіше точка в'їзду. Дуже важливо перевірити актуальність правил в'їзду, перевірка читування чіпа.	Німеччина Курортні зони мають право. Окрім землі обмежують або забороняють в'їзд. Чинні правила в'їзду.
Італія / Іспанія Частіше використовують для в'їзду, але потрібно уточнювати умови в'їзду, щодо допуску собак на пляжі.	Туреччина Часто використовують, титр вимагають рідко, але є певні умови в'їзду.

Авіап перевезення: контейнер має підходити тварині, а не просто "закриватися"

При авіап перевезенні недостатньо купити будь-який бокс. За вимогами IATA, тварина в контейнері повинна мати достатньо місця, щоб стояти, сидіти, лежати у природній позі та нормально повертатися стоячи. Якщо контейнер замалий, авіакомпанія може не прийняти тварину до перевезення.

Авіап перевезення: Анатомія ідеального IATA-контейнера

Правило польоту: Годувати за 4-6 годин до вильоту. Жодних седативних препаратів без погодження з ветеринаром (через перепади тиску).

Типові помилки, через які виникають проблеми: вакцинація зроблена до встановлення мікрочіпа; власник використовує неофіційний або неправильно заповнений паспорт; форма/довідка оформлена занадто рано або втратила чинність; відсутній титр антитіл або не витриманий 3-місячний строк очікування; контейнер для авіап перевезення замалий для тварини; правила країни призначення не перевірені на офіційному сайті перед виїздом.

Чек-лист на кордоні: Що тримати в руках

- ☒ Тварина: У безпечній переносці або на повідку/в наморднику (залежно від транспорту), чіп зчитується сканером.
- ☒ Офіційний паспорт: З відмітками про чіп, актуальними щепленнями та обробкою від паразитів.
- ☒ Міжнародний сертифікат: Отриманий на митниці в обмін на Форму NPL.
- ☒ Результат титру: Оригінал довідки з акредитованої лабораторії (рівень ≥ 0.5 МО/мл).

Для США/Спец. випадків: Додаткові форми (CDC Import Form) або нотаріальні довіреності.

Перевезення собаки Україною і виїзд із собакою за кордон мають спільну основу: контроль, документи і відповідальність. У межах України головне - виконувати правила перевізника, мати ветеринарні документи, повідець, намордник або переноску залежно від розміру собаки. Для міжнародної подорожі: правильна послідовність чипування і вакцинації, титр антитіл, сертифікат, перевірка вимог конкретної країни та правил авіакомпанії. Найкраща стратегія - не поспішати в останній тиждень, а планувати подорож із запасом часу.

Прийняття самостійних рішень собаками в екстремальних умовах Еволюція психіки собак під час війни

Ефендієва Валерія

Перед українськими позиціями лежав собака. Він заплутався у дротяних загородженнях майже впритул до ворожих окопів. Будь-який рух міг привернути увагу противника, а спроба українських військових негайно його врятувати означала б поставити під загрозу людські життя. Було прийнято рішення чекати темряви й лише тоді вирушити на порятунок. Але собака цього не знав. Він не чув обговорень, не розумів плану евакуації. Перед ним існувала лише реальність: дріт, біль, небезпека і неможливість рухатися. Через деякий час пес сам повернувся до своїх. Без лапи. Він відгриз її, щоб звільнитися.

Собака породи кане корсо Вася, який служив з морпіхами на Донбасі. Katarzyna Zamierowska/Facebook

Ця історія швидко облетіла українські підрозділи, а згодом стала відомою далеко

за межами фронту. Багато хто назвав її проявом неймовірної мужності, інші - інстинктом самозбереження. Проте для сучасної науки вона цікава зовсім з іншої точки зору.

Чи можна пояснити таку поведінку лише інстинктом? Чи справді собака здатний оцінити ситуацію, зіставити можливі наслідки та обрати той варіант, який дає найбільший шанс вижити?

Наступний приклад. Сирена. Вибух. Дим закриває вулицю. Людина на мить втрачає орієнтацію, але поруч із нею вже діє собака. Він ще не почув жодної команди, проте вже змінив напрямок руху, завмер, насторожився або, навпаки, рвонув уперед. Через кілька хвилин стане зрозуміло: саме це рішення врятувало чиєсь життя.

Зображення є ілюстративним

Ми звикли думати, що службовий собака працює лише за командою кінолога. Саме так його навчають: людина приймає рішення, собака виконує. Але реальність, особливо в умовах війни, стихійного лиха чи техногенної катастрофи, майже ніколи не розгортається за сценарієм навчального майданчика.

Бувають ситуації, коли команда просто не встигає прозвучати. І тоді між життям і смертю залишається лише одне — здатність собаки самостійно оцінити обстановку та обрати правильну модель поведінки. Чи можливо це?

Ще кілька десятиліть тому більшість учених відповіли б на це запитання негативно. Вважалося, що поведінка собаки складається переважно з уроджених інстинктів, умовних рефлексів і результатів дресирування. Собака виконує команду, реагує на подразник або діє відповідно до закладених природою програм. Такий погляд був зручним і довгий час майже не викликав сумнівів.

Сьогодні ситуація змінилася.

За останні двадцять років когнітивна етологія — наука, що вивчає мислення тварин, — суттєво переглянула наші уявлення про інтелект собак. Дослідження показали, що вони не є лише виконавцями команд. Вони здатні аналізувати інформацію, накопичувати досвід, робити висновки, змінювати власну поведінку залежно від обставин і навіть знаходити рішення в ситуаціях, яких ніколи раніше не зустрічали.

Саме тому дедалі частіше в науковій літературі говорять не лише про слухняність собаки, а й про його когнітивну гнучкість - здатність змінювати стратегію поведінки відповідно до нових умов.

Для більшості домашніх собак такі здібності залишаються майже непомітними. У звичайному житті господар приймає рішення сам: коли гуляти, куди йти, що робити. У службовій кінології ситуація схожа — кінолог віддає команду, а собака її виконує.

Однак існують обставини, коли людина вже не може керувати розвитком подій. Пожежа, землетрус, техногенна катастрофа, обвал будівлі або бойові дії - це середовище, у якому події змінюються швидше, ніж людина встигає їх аналізувати. Кінолог може втратити візуальний контакт із собакою, опинитися пораненим або навіть загинути. Інколи рішення необхідно приймати за секунди, коли чекати команди просто неможливо.

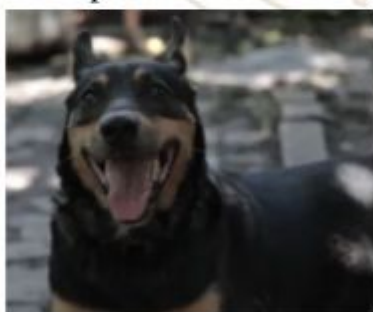
Саме тоді стає зрозуміло, що службовий собака — це не біологічний робот і не «живий прилад», який лише виконує закладену програму. Він є самостійним учасником подій, який постійно оцінює навколишнє середовище. Сучасні експерименти підтверджують, що собаки здатні використовувати не лише безпосередні сигнали, а й робити висновки з непрямих ознак. У когнітивній психології це називають інферентивним мисленням. Якщо людина не бачила, куди сховали предмет, собака поводить

інакше, ніж тоді, коли вона була свідком події. Іншими словами, він оцінює не лише власні знання, а й те, що знає або не знає інша істота.

Не менш цікаві результати отримані під час дослідження соціального навчання. Молоді собаки швидко переймають нові моделі поведінки, спостерігаючи за досвідченішими тваринами або людьми. Вони запам'ятовують не лише окремі дії, а й їхній результат. Якщо певна стратегія виявилася успішною, ймовірність її повторення в майбутньому значно зростає. Це означає, що мозок собаки працює набагато складніше, ніж за принципом «команда - дія». Він накопичує досвід, порівнює ситуації, оцінює наслідки, обирає поведінку.

Саме тому деякі історії, що здаються дивом, насправді можна пояснити сучасною наукою.

Однією з найвідоміших стала історія собаки Жужі під час оборони Бахмута. Разом із військовими вона опинилася в умовах тривалих боїв, коли підрозділ майже залишився без їжі. Згодом бійці помітили дивну закономірність: Жужа почала приносити до позицій знайдені сухпайки й консерви.

Уляна Виноградова обог.на

На перший погляд може здатися, що Жужа просто випадково знайшла їжу. Але якщо уважно розібрати цю поведінку, стає зрозуміло, що випадковість навряд чи пояснює її повністю. Собака не лише знаходив харчі, а й приносив їх своїй групі - людям, з якими жив. Саме така кооперативна поведінка давно описана науковцями у соціальних хижаків, для яких успіх окремої особини безпосередньо залежить від виживання всієї групи. Для домашнього собаки такою «зграєю» стає людська родина або колектив, поруч із яким він живе й працює.

Ніхто не навчав її такої роботи.

Не існує й жодної програми підготовки службових собак, де їх вчили б добувати продукти для людей.

Очевидно, собака самостійно пов'язав кілька подій: люди перестали їсти, їжу можна знайти в іншому місці, знайдене варто приносити своїй групі.

Це надзвичайно показовий приклад. Перед нами не проста реакція на подразник, а формування абсолютно нової моделі поведінки під впливом досвіду.

Подібні випадки добре відомі й пошуково-рятувальним службам.

Досвідчені кінологи неодноразово розповідали про ситуації, коли пошук уже вважався завершеним, але собака вперто повертався до певної ділянки. Людина могла бути переконана, що там нікого немає, однак тварина знову й знову наполягала на перевірці саме цього місця.

Після повторного обстеження рятувальники знаходили потерпілих.

Зображення є ілюстративним

Для стороннього спостерігача така поведінка може виглядати як непослух. Насправді ж собака просто володіє інформацією, недоступною людині. Його нюх здатний виявляти надзвичайно слабкі запахові сліди, а слух - сприймати звуки й вібрації, які людське вухо не розрізняє. До цього додається досвід сотень попередніх пошуків, що формує своєрідний «банк пам'яті» успішних рішень.

Саме тому багато кінологів сьогодні дотримуються простого правила: якщо добре підготовлений службовий собака впевнено наполягає на своїх діях, варто ще раз уважно перевірити ситуацію, навіть якщо людині здається, що він помиляється.

Війна в Україні стала трагічним випробуванням не лише для людей. Вона несподівано перетворилася на своєрідний природний експеримент, який дозволив науковцям побачити поведінку собак у ситуаціях, відтворити які в лабораторії

неможливо ні з етичних, ні з практичних причин.

До початку повномасштабного вторгнення більшість досліджень когнітивних здібностей собак проводили в контрольованих умовах. Тваринам пропонували знайти захований предмет, пройти лабіринт, обрати правильний варіант серед кількох можливостей або оцінювали їхню здатність запам'ятовувати послідовність дій. Такі експерименти дали величезний обсяг інформації про навчання, пам'ять і соціальну поведінку собак, але всі вони мали одну суттєву особливість - дослідник заздалегідь знав, які варіанти поведінки можуть виникнути. Війна зруйнувала цю передбачуваність.

Жоден кінолог не навчав собаку розрізняти звук крилатої ракети, баражувального боєприпасу чи FPV-дрона. Не існувало методичних рекомендацій, як поводитися під час масованого артилерійського обстрілу або як вижити в місті, де щодня змінюється лінія фронту. Кожен новий день ставив перед тваринами завдання, яких вони ніколи раніше не зустрічали.

І все ж багато собак навчилися знаходити правильні рішення.

Військові неодноразово розповідали, що фронтові собаки починали реагувати на небезпеку значно раніше, ніж люди. Одні ховалися в укриття ще до перших вибухів, інші залишали відкриту місцевість після

ДМ

появи ледь помітного характерного дзижчання FPV-дрона. Згодом їхню поведінку починали копіювати й самі бійці.

На перший погляд здається, що це лише прояв надзвичайно гострого слуху. Проте все значно складніше.

Слух дозволяє лише почути сигнал. Але саме рішення - тікати, залишатися, змінити маршрут чи сховатися - формується вже в головному мозку. Собака не просто реагує на звук. Він співвідносить його з попереднім досвідом. Якщо після певного шуму неодноразово відбувалися вибухи, мозок формує стійкий причинно-наслідковий зв'язок. Наступного разу рішення приймається ще швидше.

Саме здатність пов'язувати події в часі й називають одним із проявів когнітивної гнучкості.

Не менш показовими стали історії про фронтових собак, які атакували ворожі FPV-дрони. На перший погляд така поведінка виглядає майже неймовірною. Проте якщо розглянути її з точки зору етології, вона набуває цілком логічного пояснення.

Собака сприймає дрон не як високотехнологічний літальний апарат, а як новий рухомий об'єкт, який супроводжується характерним звуком, швидко наближається й несе смертельну небезпеку. Якщо попередній досвід показав, що саме після цього звуку

відбувається вибух, мозок шукає можливий спосіб усунути джерело загрози. Для хижака природною реакцією може стати атака.

Зображення є ілюстративним

Звичайно, така поведінка не гарантує успіху і часто є смертельно небезпечною для самого собаки. Але вона ще раз демонструє, що тварина не діє за наперед закладеною програмою. Вона формує нову модель поведінки у відповідь на абсолютно новий подразник, якого не існувало в еволюційній історії виду.

Інший напрямок досліджень стосується собак, які працюють у пошуково-рятувальних підрозділах.

Кожен досвідчений кінолог знає: запах поширюється не так, як уявляє собі людина. Він залежить від температури, вологості, напрямку вітру, рельєфу місцевості, типу ґрунту, уламків будівель і десятків інших чинників. Людина бачить завал і припускає, що потерпілий має знаходитися під певною плитою. Собака ж може впевнено рухатися зовсім в інший бік.

ДМ

Тому що він працює не із зоровою картиною, а зі складною запаховою інформацією, яку мозок аналізує практично миттєво. Іноді саме тому службові собаки буквально «сперечаються» зі своїми провідниками.

У професійній літературі описано чимало випадків, коли кінолог був переконаний, що територію вже обстежено повністю, але собака вперто повертався до конкретної ділянки. Після повторної перевірки саме там знаходили людину.

Це означає, що собака володіє іншим набором інформації ніж людина.

Саме тому сучасна кінологія дедалі частіше розглядає службову пару як єдину систему, у якій людина й собака доповнюють один одного. Людина аналізує тактичну обстановку, приймає стратегічні рішення та несе відповідальність за безпеку. Собака забезпечує той обсяг сенсорної інформації, який людина фізично отримати не здатна.

Одним із найважливіших відкриттів останніх років стало й те, що пам'ять собаки значно складніша, ніж вважалося раніше.

Довгий час вважали, що тварини живуть виключно «теперішнім моментом». Однак сучасні дослідження свідчать про існування так званої епізодично-подібної пам'яті. Простими словами, собака може запам'ятовувати не лише окремий сигнал чи команду, а й цілу подію: де вона

відбулася, що їй передувало і чим завершилася.

Саме ця особливість пояснює, чому службові собаки з кожною реальною операцією працюють дедалі ефективніше. Вони накопичують не окремі навички, а життєвий досвід. Якщо певна стратегія одного разу допомогла знайти людину або уникнути небезпеки, мозок зберігає її як успішну модель поведінки, яку можна використати знову.

Особливо яскраво це проявилось у собак, що тривалий час жили поблизу лінії фронту.

Міжнародна група українських і польських науковців проаналізувала понад сімсот собак із дев'яти регіонів України. До роботи були залучені ветеринари, волонтери, працівники притулків, а польові спостереження в районах бойових дій проводив зоолог Ігор Дикий, який із 2022 року служив у лавах Збройних сил України.

Результати виявилися настільки незвичними, що привернули увагу світової наукової спільноти.

Науковців найбільше здивувало навіть не те, що поведінка собак змінилася, а швидкість, з якою це сталося. Повномасштабна війна триває лише кілька років - занадто мало для еволюційних змін у генетичному розумінні. Проте собаки, які жили поблизу лінії фронту, вже помітно відрізнялися від тварин із відносно безпечних регіонів.

[illegible]

Особливо цікавою є ще одна властивість собак, яку етологи називають соціальним

навчанням. На відміну від багатьох інших видів, собаки навчаються не лише на власних помилках. Вони дуже уважно спостерігають за поведінкою інших собак і людей, копіюючи успішні стратегії.

Саме тому досвідчені службові собаки нерідко стають найкращими «інструкторами» для молодих тварин. Новачок може ще не розуміти всіх нюансів роботи, але він уважно стежить за діями старшого собаки, запам'ятовує послідовність його дій і поступово починає використовувати її самостійно.

Можливо, саме цей механізм частково пояснює й швидке поширення нових моделей поведінки серед фронтових собак. Якщо одна тварина навчилася ховатися після характерного звуку дрона або знаходити безпечні маршрути між зруйнованими будівлями, інші члени групи могли переймати цей досвід без прямого контакту з людиною.

Сьогодні нейробіологи розглядають прийняття рішення як результат одночасної роботи кількох систем мозку. Сенсорні центри безперервно аналізують інформацію із зовнішнього середовища, структури, пов'язані з пам'яттю, зіставляють її з попереднім досвідом, а мережі, що відповідають за вибір поведінки, оцінюють можливі наслідки різних дій. Усе це відбувається за частки секунди й зовні виглядає так, ніби собака просто «зрозумів», що потрібно робити.

Ще одним підтвердженням складних

когнітивних здібностей собак стали дослідження так званої епізодичноподібної пам'яті. Вони показали, що собаки запам'ятовують не лише окремі команди чи сигнали, а й цілі події. Вони можуть пригадувати, що сталося, де саме це відбулося і який результат мала їхня поведінка.

Саме така пам'ять дозволяє тварині переносити вже набутий досвід у нові ситуації.

Якщо собака одного разу зрозумів, що певний запах означає присутність людини під завалами, він використовуватиме цей досвід і в наступних пошукових операціях. Якщо характерний звук передувє вибуху, мозок автоматично починає шукати найбезпечнішу модель поведінки ще до того, як небезпека стане очевидною. Люди часто називають це інтуїцією. Проте з наукової точки зору ніякої містики тут немає.

Те, що нам здається «шостим чуттям», найчастіше є результатом надзвичайно швидкої обробки величезного обсягу сенсорної інформації. Собака одночасно аналізує запахи, звуки, найменші коливання повітря, мікрівібрації ґрунту, поведінку інших тварин і людей. Його мозок миттєво порівнює отримані сигнали з попереднім досвідом і формує найімовірніший прогноз розвитку подій. Саме тому іноді здається, що собака «заздалегідь знає», що станеться.

Насправді він просто помічає те, чого

ДМ

людина не здатна побачити, почути чи відчувати.

Цікаво, що подібні ситуації нерідко виникають і під час роботи службових собак. Досвідчені кінологи розповідають: іноді тварина категорично відмовляється виконувати команду, яка здається людині абсолютно логічною. Першою реакцією може бути думка про неслухняність або втрату концентрації.

Але після аналізу ситуації з'ясовується, що собака мав рацію.

Він почув небезпеку, яку людина ще не могла виявити. Відчув запах вибухової речовини, який був недосягненим для технічних засобів, або помітив зміни в повітряних потоках, що вказували на місце перебування потерпілого.

Тому сучасні програми підготовки службових собак дедалі більше відходять від моделі безумовного підпорядкування. Слухняність залишається надзвичайно важливою, однак не менш важливо навчити кінологів довіряти своєму партнерові. Адже у критичній ситуації саме собака може першим отримати інформацію, від якої залежатиме життя всієї групи.

Війна лише підтвердила те, про що етологи говорили вже багато років: висококваліфікований службовий собака - це не інструмент і не «живий прилад». Це партнер, який здатний діяти самостійно тоді, коли готових алгоритмів більше не існує.

І, мабуть, саме в цьому полягає його найбільша цінність.

Можна навчити собаку виконувати сотні команд. Можна відпрацювати тисячі вправ, змодельовати десятки можливих ситуацій. Але жодна програма не здатна передбачити все, що може статися на війні, під час землетрусу чи техногенної катастрофи.

У найважчий момент залишається лише досвід, здатність аналізувати обстановку й прийняти правильне рішення.

Історії Васька, Жужі, пошукових собак, які наполягали на продовженні пошуку, фронтових псів, що першими навчилися розпізнавати нові загрози, та результати сучасних наукових досліджень говорять про одне й те саме. Собака не просто реагує на світ навколо себе. Він постійно його оцінює. Саме ця когнітивна гнучкість, помножена на унікальні сенсорні можливості та багатотисячолітню співпрацю з людиною, зробила собаку тим партнером, який іноді здатний прийняти єдине правильне рішення навіть тоді, коли людина вже не може цього зробити. Саме тому сьогодні кінологи дедалі частіше говорять не про бездоганного виконавця команд, а про мислячого напарника, здатного взяти на себе відповідальність у критичний момент. І, можливо, саме війна найпереконливіше довела те, що наука лише починає пояснювати: інтелект собаки проявляється не в тому, наскільки точно він виконує наказ, а в тому, чи здатний він знайти

ДМ

Dog's Multiverse

Journal

правильне рішення тоді, коли наказу вже немає.

Повномасштабна війна принесла Україні незліченні трагедії. Але водночас вона стала тим, чого не зміг би організувати жоден науковий інститут світу, — величезним і надзвичайно жорстоким польовим дослідженням поведінки собак в умовах, коли ціна кожного рішення вимірюється людським життям.

Саме тут, серед руїн міст, під завалами, на замінованих дорогах і під артилерійськими обстрілами, — стало особливо помітно те, про що когнітивна етологія говорила вже багато років: собака не є біологічним механізмом, що бездумно виконує команди. Він здатний аналізувати інформацію, використовувати попередній досвід, адаптувати поведінку до нових умов і приймати рішення тоді, коли людина вже не може цього зробити. Можливо, саме тому найкращі службові собаки ніколи не були лише виконавцями. Вони завжди були партнерами. І саме партнерство, засноване на довірі між людиною та собакою, у найважчі моменти війни не раз рятувало життя.

Crufts: виставка, що стала символом світової кінології*Ефендієва Валерія*

У світі існують події, назва яких давно перестала бути просто назвою. Вона стала символом. Для спортсменів це Олімпійські ігри, для тенісистів - Вімблдон, для автоспорту - Ле-Ман. У світі кінології такою подією є Crufts - виставка, яка вже понад століття визначає стандарти організації кінологічних заходів, популяризує відповідальне собаководство та щороку збирає десятки тисяч собак і сотні тисяч відвідувачів з усього світу.

Сьогодні Crufts - це найбільша виставка собак у світі. Протягом чотирьох днів на початку березня павільйони Національного виставкового центру (NEC) у Бірмінгемі перетворюються на справжню столицю світової кінології. Тут проходять породні ринги, фінали престижних конкурсів, чемпіонати з аджиліті, обідієнсу, флайболу, демонстрації службових собак, ветеринарні конференції, освітні лекції та масштабна виставка товарів для собак. Щороку захід відвідують понад 150 тисяч глядачів, а кількість учасників сягає кількох десятків тисяч собак.

Однак історія Crufts почалася значно скромніше із молодого службовця, який працював продавцем собачого корму й зовсім не підозрював, що його ім'я стане

одним із найвідоміших у світовій кінології. Людина, яка побачила майбутнє.

Чарльз Крафт народився 1852 року в Англії.

За легендою, у чотирнадцятирічному віці, проходячи співбесіду до компанії Spratt's Patent Limited, яка першою у світі налагодила промислове виробництво кормів для собак, він сказав майбутньому роботодавцю: «Я вважаю, що торгівля товарами для собак має велике майбутнє». У той час ці слова могли здатися надто сміливими. Кінологія лише починала формуватися як окрема сфера, виставки собак були відносно новим явищем, а більшість людей сприймала собак насамперед як мисливців, охоронців або помічників у господарстві.

Проте молодий Крафт мав рідкісне вміння бачити перспективу там, де інші її ще не помічали.

Почавши працювати звичайним комівояжером, він швидко проявив неабиякі організаторські здібності. Уже

через кілька років Чарльз очолював відділ продажів компанії та багато подорожував Європою, представляючи продукцію Spratt's. Саме ці поїздки визначили все його подальше життя. Париж, який змінив для Чарльза історію. У 1878 році в Парижі проходила Всесвітня виставка - одна з наймасштабніших міжнародних подій XIX століття. Окрім промислових експозицій, вона включала й виставку собак.

Організаторам був потрібен досвідчений англієць, який добре знав британське собаківництво. Саме там Чарльз Крафт вперше побачив виставку собак не просто як місце для демонстрації красивих тварин, а як масштабний культурний захід, здатний об'єднати заводчиків, суддів, власників і тисячі відвідувачів.

Повернувшись до Великої Британії, Крафт почав активно працювати в кінологічних клубах.

Він став секретарем одразу кількох породних організацій, серед яких були клуби той-спанієлів, мопсів, сенбернарів, шипперке, пойнтерів і фокстер'єрів. Крім цього, він регулярно допомагав організовувати виставки сетерів, борзих, сенбернарів та інших порід.

Ця діяльність дала йому безцінний досвід. Він побачив не лише переваги тодішніх виставок, а й їхні численні недоліки: відсутність єдиних стандартів організації, хаотичність суддівства, слабку рекламу та незручність для відвідувачів.

Саме тоді народилася думка створити виставку зовсім іншого рівня.

До середини 1880-х років Чарльз Крафт вже був добре відомий у британських кінологічних колах. Він знав, як працюють породні клуби, був знайомий з провідними заводчиками та суддями країни і чудово розумів: кінологія швидко розвивається, але їй бракує великого об'єднавчого заходу.

У 1886 році він вирішив більше не організовувати виставки для інших і провів власну. Це була виставка тер'єрів у лондонському Royal Aquarium у Вестмінстері. Для свого часу вона вражала масштабами: 56 виставкових класів і близько 600 зареєстрованих собак.

Захід мав успіх як серед заводчиків, так і серед публіки.

Натхненний результатом, Крафт протягом наступних чотирьох років організував ще

кілька спеціалізованих виставок у тому самому приміщенні. Вони поступово збільшувалися, залучали нові породи та дедалі більше було відвідувачів. Проте Чарльз розумів: майбутнє - за виставкою, яка об'єднає всіх.

Ідея була досить сміливою. Наприкінці XIX століття більшість виставок організовували окремі породні клуби. Любителі сетерів, бульдогів чи тер'єрів мали власні заходи, а універсальної виставки, де можна було б побачити практично всі породи собак, фактично не існувало. Крафт вирішив це змінити.

У 1891 році в Royal Agricultural Hall в Іслінгтоні відбулася виставка, яку сьогодні прийнято вважати першим справжнім Cruft's Dog Show.

Саме ця дата - 1891 рік - офіційно вважається початком історії Crufts.

Виставка стала безпрецедентною для свого часу. Вона об'єднала всі основні породи собак, які існували тоді у Великій Британії, а організація значно випереджала більшість інших кінологічних заходів.

Крафт приділяв увагу кожній дрібниці. Каталоги були добре структурованими, ринги - чітко організованими, розклад - зрозумілим для учасників, а суддівство проходило відповідно до визначених правил. Відвідувачі могли не лише побачити найкращих собак країни, а й поспілкуватися із заводчиками, дізнатися більше про різні породи та спостерігати за

роботою експертів.

Саме такий рівень організації швидко зробив виставку надзвичайно популярною.

Вже через кілька років кількість учасників обчислювалась тисячами собак, а виставка стала центральною подією британського кінологічного календаря.

Варто пам'ятати, що наприкінці XIX століття виставки собак мали зовсім інше значення, ніж сьогодні.

Це були не лише змагання за титули.

Саме на виставках формувалися породні типи, порівнювалися результати селекційної роботи, обговорювалися зміни до стандартів і визначалися напрями розвитку порід.

Для багатьох заводчиків перемога означала не лише престиж, а й міжнародне визнання їхніх племінних ліній. Собаки-переможці ставали основою майбутнього розведення, а їхні нащадки швидко набували популярності.

Таким чином Crufts із самого початку виконував значно ширшу функцію, ніж просто організація виставки. Він став майданчиком, де фактично формувалося майбутнє британської, а згодом і світової кінології.

Не менш важливою була й популяризація відповідального собаківництва. Крафт прагнув показати, що породистий собака — це не предмет розкоші, а результат багаторічної селекційної роботи, яка потребує знань, відповідальності та поваги до тварини.

У 1938 році Чарльз Крафт помер, залишивши після себе одну з найвідоміших кінологічних подій світу. Багато хто побоювався, що без свого творця виставка втратить колишню популярність. Проте сталося навпаки. Crufts вже давно перестав бути лише особистим проектом однієї людини. Він став частиною британської культури. Організацію виставки продовжила його дружина Емма Крафт, яка ще багато років підтримувала традиції, закладені чоловіком. Проте незабаром історія Crufts зіткнулася з найбільшим випробуванням — Другою світовою війною.

Як і більшість масштабних цивільних заходів у Великій Британії, Crufts був змушений припинити свою діяльність. У воєнні роки країна жила зовсім іншими турботами: виставкові павільйони використовувалися для потреб оборони, діяли суворі обмеження на пересування, а багато заводчиків і кінологів були мобілізовані до армії. Війна завдала значної шкоди й британському собаківництву. Через нестачу кормів, економічні труднощі та бомбардування чисельність багатьох порід різко скоротилася. Частина племінних ліній була втрачена назавжди, а окремі породи опинилися на межі зникнення.

Після завершення війни перед британськими кінологами постало непросте завдання — фактично заново відбудувати племінну роботу. Саме виставки знову стали місцем, де можна було оцінити збережене поголів'я, обмінятися племінним матеріалом та відновити системну селекцію. У 1948 році Crufts повернувся. Це було більше, ніж просто відкриття чергової виставки. Для багатьох кінологів вона стала символом повернення до мирного життя та відродження британського собаківництва. Після смерті Емми Крафт у 1970-х роках права на проведення виставки перейшли до The Kennel Club — найстарішої кінологічної організації Великої Британії, заснованої ще у 1873 році. Це стало важливою віхою в історії Crufts. Якщо за життя Чарльза Крафта виставка була

приватною ініціативою талановитого організатора, то під егідою Kennel Club вона перетворилася на головний офіційний кінологічний захід країни.

Організатори поступово змінювали формат, реагуючи на розвиток сучасної кінології і собаківництва. До традиційних породних рингів почали додаватися нові дисципліни, показові виступи службових собак, освітні заходи та програми для широкої публіки.

У 1991 році, коли виставка святкувала своє сторіччя, вона вже остаточно закріпила за собою статус найбільшої кінологічної події світу.

До кінця XX століття стало очевидно, що традиційні виставкові майданчики Лондона більше не можуть вмістити всіх охочих.

Кількість учасників і відвідувачів щороку зростала, збільшувалася площа торговельної експозиції, з'являлися нові види змагань.

У 1991 році Crufts переїхав до National Exhibition Centre (NEC) у Бірмінгемі — одного з найбільших виставкових комплексів Європи. Цей переїзд відкрив новий етап розвитку виставки. Просторі павільйони дозволили одночасно проводити десятки породних рингів, фінали спортивних дисциплін, демонстраційні програми, ветеринарні конференції та міжнародні форуми. Саме тоді Crufts набув того масштабу, який ми знаємо сьогодні. Сучасний Crufts давно перестав бути лише виставкою екстер'єру. Протягом чотирьох днів відвідувачі можуть спостерігати фінали найпрестижніших змагань з аджиліті, обідієнсу, флайболу, heelwork to music,

кінологічного фрістайлу та інших дисциплін. Окреме місце займають показові виступи службових собак поліції, митної служби, рятувальних підрозділів та військових. Традиційно величезний інтерес викликають фінали конкурсу Young Kennel Club, де свою майстерність демонструють юні хендлери, а також міжнародні змагання International Junior Handling Competition, які збирають найкращих молодих хендлерів із різних країн світу.

Щороку на виставці працюють сотні стендів виробників кормів, ветеринарних препаратів, — екіпірування, амуніції, літератури та товарів для собак. Фактично Crufts є ще й найбільшою галузевою виставкою товарів і послуг для собак у Європі.

Найголовніше досягнення Чарльза Крафта полягає навіть не в тому, що він створив найбільшу виставку собак. Він зміг змінити саме ставлення до кінологічного заходу. Завдяки його ідеям виставка перестала бути вузькопрофесійною зустріччю заводчиків і перетворилася на свято. Минуло понад 130 років відтоді, як молодий англієць організував свою першу виставку всіх порід. За цей час змінилися країни, породи, стандарти, технології й навіть саме уявлення про собаківництво. Незмінною залишилася лише ідея, яку Чарльз Крафт сформулював ще наприкінці XIX століття: виставка собак має бути місцем, де зустрічаються не лише найкращі собаки, а й люди, які присвятили їм своє життя.

D
M

Dog's Multiverse Journal